

**KONCEPCIA ŠTÁTNEJ POLITIKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY
VO VZŤAHU K SLOVÁKOM ŽIJÚCIM V ZAHRANIČÍ
NA OBDOBIE ROKOV 2016 – 2020**

Úvod	3
1. Historické východiská a genéza štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí	4
1.1 Slovenské vyst'ahovalectvo – genéza a aktuálny stav	4
1.2 Historické východiská koncepcie štátnej politiky	5
1.3 Prehľad výkonu koncepcie štátnej politiky za obdobie rokov 2010 – 2015	8
1.3.1 Kultúra	8
1.3.2 Školstvo, veda a výskum	9
1.3.3 Informačná oblasť	10
1.3.4 Mediálna oblasť	10
1.3.5 Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí	10
1.3.6 Prezentácia krajanov na Slovensku a vzájomná spolupráca	11
1.3.7 Samosprávne kraje	12
1.4 Krajanská dimenzia v politike vybraných štátov EÚ	12
2. Referenčný rámec koncepcie štátnej politiky SR	14
2.1 Slováci žijúci v zahraničí – charakteristika a súčasný stav	14
2.2 Legislatívny a politický rámec štátnej politiky	16
2.2.1 Vnútroštátny legislatívny a politický rámec	16
2.2.2 Medzinárodnoprávny a politický rámec	17
2.3 Princípy výkonu koncepcie štátnej politiky	17
2.4 Nástroje koncepcie štátnej politiky	18
2.5 Ciele štátnej politiky	19

2.6 Organizačné a finančné zabezpečenie výkonu štátnej politiky	20
3. Úlohy koncepcie štátnej politiky SR	21
3.1 Kultúra a kultúrno-spoločenská oblasť	21
3.1.1 Uchovanie a rozvoj ľudových kultúrnych tradícií a ľudovoumeleckých činností	21
3.1.2 Umelecká, tvorivá a reproduktívna kultúra	22
3.1.3 Ochrana kultúrneho dedičstva	22
3.1.4 Knižnice	22
3.1.5 Náboženský život	23
3.2 Školstvo, vzdelávanie a výchova	23
3.2.1 Slovenské národnostné menšiny v strednej a východnej Európe	24
3.2.2 Slovenské komunity v západnej Európe a v zámorí	24
3.2.3 Prierezové úlohy v oblasti školstva a vzdelávania	25
3.3 Veda a výskum	26
3.4 Prezentácia zahraničných Slovákov na Slovensku	26
3.5 Informačná a mediálna oblasť	27
3.5.1 Komunikácia s krajanmi	27
3.5.2 Periodická a neperiodická tlač	28
3.6 Knižničné, archivačné a konzultačné činnosti úradu	28
3.7 Legislatívna oblasť	29
3.8 Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí	29
3.9 Migrácia	29
4. Výkon koncepcie štátnej politiky z aspektu vecnej pôsobnosti orgánov štátnej správy a inštitúcií	30
4.1 Prezident Slovenskej republiky a kancelária prezidenta	30

4.2	Vláda SR – podpredseda vlády a minister zahraničných vecí	30
4.3	Národná rada SR – predseda, podpredsedovia a gesčný zahraničný výbor	30
4.4	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR	31
4.5	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR	31
4.6	Ministerstvo kultúry SR	32
4.7	Ministerstvo vnútra SR	34
4.8	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR	34
4.9	Ministerstvo zdravotníctva SR	34
4.10	Ministerstvo hospodárstva SR	34
4.11	Štatistický úrad SR	35
4.12	Samosprávne kraje	35

Prílohy

36

Schéma č. 1 Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí – tvorca a vykonávateľ štátnej politiky

Schéma č. 2 Inštitúcie a organizácie spolupodieľajúce sa na realizácii štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

Schéma č. 3 Oblasti poskytovania dotácií pri výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016 – 2020

ÚVOD

Politickú zodpovednosť štátu vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí určuje Ústava Slovenskej republiky, ktorá v čl. 7a hovorí: „Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou“.

Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR) z roku 1999 stanovila vo vzťahu ku krajanom politický záväzok: „Slovensko a Slovenská republika vždy považovali a považujú Slovákov v zahraničí za integrálnu národnú súčasť, ich život a dejiny za súčasť slovenských národných dejín a ich kultúru za súčasť národného kultúrneho dedičstva“.

Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky (SR) vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016 – 2020 (ďalej len „konceptia“) sa predkladá na základe zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej len „úrad“) spracoval koncepciu v spolupráci s príslušnými orgánmi štátnej správy, so špecializovanými inštitúciami, s akademickou a výskumnou sférou, s cirkvami, s krajanskými organizáciami a samosprávnymi krajinami. Úrad priebežne spolupracoval s medzirezortnou pracovnou komisiou, ktorú zriadil na prípravu koncepcie.

Predložený materiál uplatňuje poznatky existujúcich prístupov k danej problematike v historickom, medzinárodnom a politickom kontexte. Defínuje zásady, nástroje, ciele a okruhy úloh štátnej politiky v hodnotovom rámci národnej identity. Poukazuje na oblasti medzirezortnej koordinácie, odbornej spolupráce, súčinnosti štátnej správy a verejného sektora.

Koncepcia zohľadňuje potreby a špecifické podmienky slovenských národnostných menšín v strednej a východnej Európe a krajanských komunít v západnej Európe a v zámorí. Stanovuje parametre štátnej politiky vo vzťahu ku krajanom, vymedzuje formu a obsah vzájomnej spolupráce, ako aj systém podpory pre upevňovanie a rozvoj ich národnej identity a spolupatričnosti.

Podporu uchovania národnej, kultúrnej a jazykovej identity Slovákov žijúcich v zahraničí koncepcia nechápe len ako jednostranný akt štátnej starostlivosti, ale ako spoločné úsilie a spoluprácu, ktorá posilňuje význam a zodpovednosť krajanských spolkov, organizácií a osobností.

Plnenie koncepcie bude závisieť od ekonomických možností štátu, ako aj od politických, ekonomických a legislatívnych podmienok štátov, v ktorých krajanovia žijú.

1. Historické východiská a genéza štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

1.1. Slovenské vyst'ahovalectvo – genéza a aktuálny stav

Koncepcia zohľadňuje historický kontext fenoménu slovenského vyst'ahovalectva a genézu formovania spoločenstiev krajanov ako dôsledok migračných vln, ktoré zasiahli celú Európu.

Obdobie od konca 17. do 19. storočia sa vyznačovalo migráciou Slovákov v rámci rakúsko-uhorskej monarchie do oblasti Zadunajska a „vyludnenej“ Veľkej uhorskej nížiny (tzv. „Dolná zem“). Príčinou boli mimoriadne ťažké životné podmienky, bieda, národnostný útlak a sociálna zaostalosť vrátane tzv. „agrárnej preľudnenosti“ slovenského etnického územia v Uhorsku.

Slováci osídľovali sever dnešného Maďarska (1690 – 1710), následne vnútorné Maďarsko až po hranice s Rumunskom (1710 – 1740) a neskôr Vojvodinu v Srbsku (1745 – 1790).

Do dnešných dní sa zachovali slovenské etnické a jazykové regióny s vyspelou slovenskou subkultúrou a národnou identitou v Srbsku, Rumunsku a Chorvátsku, v ktorých majú Slováci status autochtónnych národnostných menšín.

Po rozpade Rakúsko-Uhorska žilo v roku 1919 v Budapešti 93 000 a v celom Maďarsku 483 000 Slovákov. Po druhej svetovej vojne po výmene obyvateľstva ich odišlo na Slovensko 71 000. Podľa oficiálnych štatistík od roku 1890 do roku 1990 ubudlo v Maďarsku 95 % Slovákov. Na základe ostatného sčítania obyvateľstva tam žije len 35 000 Slovákov.

Ďalšie masové vyst'ahovalectvo z Európy smerovalo od 70-tych rokov 19. storočia a od počiatku 20. storočia hlavne do USA, kam odišlo cca 97 % všetkých vyst'ahovalcov (podľa štatistík až 24 mil. ľudí).

Prist'ahovalcov začali v USA evidovať podľa národnosti až od roku 1899. Štatistické údaje hovoria, že do roku 1910 sa do USA prist'ahovalo 377 527 Slovákov a do roku 1913 to bolo spolu 435 619 Slovákov. Amerika v tom období siahla na dno rezerv migračného potenciálu malého slovenského národa. Pred začiatkom druhej svetovej vojny bol počet Slovákov v USA cca 750 000.

Pre ďalší vývoj slovenského národa mali nesmierny význam silné strediská národného a cirkevného života v USA na čele s uvedomelou inteligenciou v Chicagu, Pittsburghu, Clevelande a New Yorku. Vznikali spolky, slovenské noviny, školy, rozvíjal sa duchovný a cirkevný život, podporovala sa národná inteligencia na Slovensku. Z USA postupne prenikal na slovenské územie v Uhorsku politický vplyv amerických Slovákov. Vyst'ahovateľské „obete na oltár Ameriky“ sa vrátili v podobe novej národnej elity, ktorá neskôr rozhodujúcou mierou prispela k oslobodeniu Slovákov z uhorského „žalára národov“. Na čele emancipačných snáh stála Slovenská liga v Amerike, ktorá podpísala s Českým národným združením známu Pittsburskú dohodu, s cieľom založenia spoločného štátu.

Po vzniku Československej republiky obmedzili USA prist'ahovalectvo imigračnými kvótami. Pre Československo bolo určených 3 073 povolení ročne.

Druhá emigračná vlna v medzivojnovom období je spätá s hospodárskou krízou (1921 – 1923 a 1929 – 1934), veľkou nezamestnanosťou a sociálnou emigráciou Slovákov vrátane krajanov z „Dolnej zeme“. „Cieľovými štátmi“ sa stali Nemecko, Francúzsko, Belgicko, Rakúsko, v zámorí Kanada, Austrália a čiastočne Argentína. Tvorili sa nové, alebo boli posilňované tradičné slovenské komunity.

Nastolenie komunistického zriadenia v Československu po druhej svetovej vojne zapríčinilo tretiu etapu emigrácie do západnej Európy a zámoria. Prevažne išlo o politickú emigráciu, ktorá smerovala do Nemecka, Rakúska, Švajčiarska, Švédska, Francúzska, ale aj do USA, Kanady, Austrálie a čiastočne do Juhoafrickej republiky. Na rozdiel od emigrácie 19. storočia odchádzali vzdelaní a kvalifikovaní ľudia. V súlade s tradíciou zohrávali aj v tom čase medzi krajanmi významnú úlohu slovenské katolícke misie, evanjelické a gréckokatolícke farnosti. Politickí emigranti boli predmetom spravodajského sledovania zo strany československých orgánov. Nelegálna emigrácia bola trestaná stratou občianstva a majetku.

Štvrtú vlnu emigrácie Slovákov vyvolala invázia armád Varšavskej zmluvy do Československa v auguste 1968. Politickí utečenci, opäť väčšinou vzdelaní a kvalifikovaní ľudia, boli prijímaní v západnej Európe a v zámorí, sociálne podporovaní prijímacím štátom a integrovaní do novej spoločnosti. Aj v tomto období zohrávali významnú úlohu v starostlivosti o utečencov cirkevné misie a spoločenstvá.

Migračný proces prebiehal aj v rámci Československa v období rokov 1919 – 1948, ale aj 1948 – 1993. Do Česka sa Slováci sťahovali priebežne. Štatistiky hovoria, že zo Slovenska v roku 1961 dochádzalo pravidelne do Česka za prácou cca 70 000 obyvateľov, pričom tam od roku 1975 odišlo každoročne natrvalo priemerne 10 000 občanov vrátane študentov.

Trend časovo obmedzených pracovných alebo študijných pobytov Slovákov vrátane trvalého usadenia sa v Českej republike pokračuje aj po vzniku dvoch samostatných štátov. Trvale usadení Slováci v Česku a Česi na Slovensku majú status národnostných menšín.

Pád komunistického zriadenia v roku 1989, vytvorenie samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993, vstup SR do Európskej únie (EÚ), otvorenie pracovného trhu, prijatie spoločnej meny a dopady reforiem na sociálnu situáciu obyvateľstva, ako aj vytvorenie nových možností uplatnenia sa v zahraničí vrátane zamestnávania a štúdia, vyvolali novú rozsiahlu migráciu.

Dostupné štatistické údaje hovoria, že približne 230 000 Slovákov, tzv. „novodobých pracovných emigrantov“ žije v EÚ a v zámorí. K tradičným európskym cieľovým štátom, Nemecku, Rakúsku, Švajčiarsku a Francúzsku pribudlo Írsko, Anglicko, čiastočne Taliansko, Nórsko, Švédsko a Dánsko. Zo zámorských štátov sú to hlavne USA, Kanada a Austrália a čiastočne Nový Zéland.

1.2. Historické východiská koncepcie štátnej politiky

V období predvojnového československého štátu bola emigrácia považovaná za „hospodárske vystaňovalectvo“. Agendu zastrešovalo ministerstvo sociálnej starostlivosti. Špecifické rezortné záležitosti zabezpečovalo ministerstvo školstva a osvetu (zriaďovanie, výstavba škôl krajanov v Rumunsku, v Srbsku a pod.), ďalej ministerstvo kultúry, zahraničných vecí a migračný úrad. Od roku 1920 až do roku 1948 pôsobila v Bratislave Slovenská liga na Slovensku. Jej zahraničný odbor sa zaoberal Slováckmi v zahraničí a vystaňovalctvom. V budove ligy sídlila od roku 1939 aj Vedecká spoločnosť pre zahraničných Slovákov, ktorá neskôr splynula so zahraničným odborom Slovenskej ligy.

Osobitné postavenie mala Matica slovenská (MS), ktorá pôsobila medzi krajanmi v zámorí, ale aj v rámci spoločenstiev Slovákov v strednej a východnej Európe.

Od najstarších vystaňovaleckých období významnú pozornosť krajanom venovala katolícka, evanjelická a gréckokatolícka cirkev.

Od roku 1934 pôsobila na Slovensku Vyst'ahovalecká poradňa pre Slovensko a Slovenská odbočka Národnej rady československej s agendou hospodárskeho vyst'ahovalectva a nábora na práce v zahraničí.

Po druhej svetovej vojne až do uchopenia moci komunistami v roku 1948 pôsobila vo vzťahu ku krajanom MS, Slovenská liga na Slovensku, Červený kríž, YMCA a cirkevné organizácie. Komunistický režim však začal považovať slovenskú emigráciu na západe za nositeľov nepriateľskej ideológie, čo navodilo aj zmeny v krajanskej agende. V roku 1948 bola Slovenská liga zlúčená s MS a jej agendu prevzal Zahraničný odbor MS, ktorý sa v roku 1949 transformoval na Krajanský odbor MS. Nasledovalo zrušenie krajanského odboru a delimitácia jeho činností na Československý ústav zahraniční v Prahe, ktorého úlohou bola tvorba a realizácia politiky Československa ku krajanom v zahraničí.

V období tzv. obrodného procesu v roku 1968 nastali pozitívne zmeny aj v politike štátu ku krajanom. Slovenská národná rada novelou zákona o MS zriadila v jej pôsobnosti Ústav pre zahraničných Slovákov v Bratislave, v tom čase riadený Ministerstvom kultúry SR (MK SR). Náplňou jeho činnosti boli archívne a dokumentačné práce, akvizičné činnosti, vedeckovýskumné aktivity a spolupráca s krajanmi.

V priestoroch ústavu bola v roku 1984 zriadená stála expozícia Slováci vo svete. Informovala o vyst'ahovalectve, jeho dejinách a živote Slovákov v zahraničí.

Pád totalitného systému v roku 1989 priniesol aj zmeny štátnej politiky vo vzťahu ku krajanom. V roku 1991 bolo založené Krajanské múzeum ako súčasť Ústavu pre zahraničných Slovákov MS.

Vznik samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 priniesol intenzívnejšiu spoluprácu so zástupcami krajanských komunít a potrebu formovania politickej koncepcie vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. 1. januára 1993 vznikol na Ministerstve zahraničných vecí SR (MZV SR) Odbor kultúrnych stykov a krajanov, ktorého významnou úlohou bolo okrem iného zorganizovať v tom istom roku historicky prvé stretnutie krajanov z celého sveta na pôde SR.

V roku 1994 bol zrušený Ústav pre zahraničných Slovákov. Pri MS naďalej pôsobilo Krajanské múzeum. Následne bol zriadený Krajanský odbor na MK SR a NR SR vyhlásila 5. júl za Deň zahraničných Slovákov.

V rámci MK SR bol k 1. júlu 1995 zriadený Dom zahraničných Slovákov, ktorý mal v pôsobnosti podporu a prezentáciu krajanov, vedeckú, zbierkotvornú, muzeálnu, informačnú a publicistickú činnosť vrátane vydávania periodika Krajanský pozdrav.

MS – v tom čase štátna inštitúcia – odmietla delimitovať Krajanské múzeum do pôsobnosti novovzniknutého domu.

Významným legislatívnym medzníkom bolo prijatie prvého zákona č. 70/1997 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v NR SR dňa 14. februára 1997.

Na MZV SR bol zriadený samostatný Odbor pre záležitosti krajanov (OZAK) na základe rozdelenia Odboru kultúrnych stykov a krajanov. Do októbra 1998 evidovalo MZV SR 3 826 žiadostí o priznanie postavenia zahraničného Slováka – tzv. preukazu zahraničného Slováka (v zmysle uvedeného zákona).

MZV SR zorganizovalo 4. – 5. mája 1998 konferenciu Slovensko a Slováci v tret'om tisícročí, ktorá formulovala prvé tézy spolupráce, podpory krajanského života a potrebu ich politického zabezpečenia.

Na konferenciu nadviazalo dňa 2. júna 1999 stretnutie 28 predstaviteľov krajaných organizácií so zástupcami vecne príslušných rezortov. Bola založená tzv. Stála konferencia Slovenská republika a zahraniční Slováci (ďalej len „stála konferencia“) ako celosvetové fórum na prezentáciu názorov krajankej komunity a platforma pre rozvoj vzájomných vzťahov a spolupráce.

Dňa 6. júla 1999 prijala NR SR politickú deklaráciu k Slovákom žijúcim v zahraničí, podporenú všetkými politickými stranami. Prezentovala potrebu nadstraníckej politickej koncepcie Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

V roku 2001 bol ústavným zákonom č. 90/2001 schválený čl. 7a Ústavy, ktorým sa SR zaväzuje podporovať kultúrnu identitu a národné povedomie Slovákov žijúcich v zahraničí.

Dňa 19. decembra 2001 zriadila vláda SR uznesením č. 1211/2001 Generálny sekretariát splnomocnenca vlády pre zahraničných Slovákov pri Úrade vlády SR, ktorý začal svoju činnosť 1. januára 2002, pričom súbežne do roku 2005 krajanú agendu zabezpečoval aj Dom zahraničných Slovákov pri MK SR.

MK SR rozhodnutím zo dňa 27. marca 2002 zrušilo výkon zbierkotvorných a muzeálnych činností Domu zahraničných Slovákov, ktoré boli delimitované do pôsobnosti Slovenského národného múzea.

Dňa 24. apríla 2002 bola uznesením vlády SR č. 438 schválená koncepcia činnosti Generálneho sekretariátu splnomocnenca vlády pre zahraničných Slovákov.

V rámci prvej stálej konferencie v roku 2002 bolo krajanmi konštituované Svetové združenie Slovákov v zahraničí (SZSZ), ktoré do dnešných dní zastrešuje krajané organizácie a osobnosti z celého sveta (www.szsz.sk). V roku 2004 sa združenie stalo členom organizácie Európania vo svete, ktorá sídli pri EÚ v Bruseli.

Ďalší rozvoj výkonu štátnej politiky si vyžiadala novelizáciu legislatívneho rámca. NR SR schválila v roku 2005 zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon), ktorým bol okrem iných náležitostí dňom 1. januárom 2006 zriadený Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Úrad bol zo zákona poverený tvorbou, koordináciou a výkonom štátnej starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. Do jeho pôsobnosti bol z MK SR delimitovaný aj Dom zahraničných Slovákov.

Zahraničný výbor NR SR schválil podľa § 61 zákona č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku NR SR dňa 24. októbra 2006 zriadenie Komisie pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Zahraničnom výbore NR SR, ktorej činnosť postupne zanikla. V ďalšom volebnom období komisia už nebola obnovená.

V roku 2008 vláda schválila a NR SR prijala prvú Koncepciu štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na roky 2010 – 2015, ktorá okrem iného stanovila periodicitu konania stálej konferencie na každý druhý rok.

Súčasný stav zabezpečenia výkonu štátnej politiky je určený zmenou tzv. kompetenčného zákona, ktorou prešiel rozpočet úradu na základe Delimitačného protokolu uzatvoreného v nadväznosti na § 4 ods. 2 zákona v znení účinnom od 1. októbra 2012 z rozpočtovej kapitoly Úradu vlády Slovenskej republiky (ďalej len „Úrad vlády SR“) pod rozpočtovú kapitolu Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej

republiky (MZVaEZ SR). Z hľadiska výkonu a koordinácie štátnej politiky prešiel úrad pod politickú gesciu MZVaEZ SR.

1.3. Prehľad výkonu koncepcie štátnej politiky za obdobie rokov 2010 – 2015

Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2010 – 2015 bola prvým systémovým materiálom tvorby, realizácie a koordinácie politiky štátu vo vzťahu k slovenským národnostným menšinám v strednej a východnej Európe a k slovenským komunitám v západnej Európe a v zámorí.

Výkon štátnej politiky podľa tejto koncepcie bol úradom každoročne vyhodnocovaný a formou správ predkladaný na rokovanie vlády. Po ich schválení boli správy predložené do NR SR, ktorá ich hlasovaním v pléne zobrala na vedomie s výnimkou správy spracovanej úradom v roku 2011, ktorá bola schválená vládou SR, avšak Zahraničný výbor NR SR ako gesčný výbor ju neschválil. Z toho dôvodu nebola predložená na rokovanie pléna. Správy podávali podrobný odpočet inštitucionálnych, operatívnych, organizačných a ekonomických podmienok realizácie štátnej politiky. Charakterizovali spôsoby a podmienky podpory zákonom určených oblastí slovenských národnostných menšín a slovenských komunít.

Úrad pri plnení zámerov štátnej politiky spolupracoval s organizáciami, predstaviteľmi a osobnosťami slovenských komunít v západnej Európe a v zámorí, s národnostnými menšinami v strednej a východnej Európe a so Svetovým združením Slovákov v zahraničí. Finančne a politicky podporoval vytváranie podmienok vrátane nadobúdania dôstojných multifunkčných priestorov pre výkon činnosti krajských organizácií. Úrad finančne podporil zriadenie Slovenského kultúrneho centra v Našiciach v Chorvátsku, v spolupráci s vládou SR podporil stavbu Slovenského domu v Mlynkoch v Maďarsku, prispel Spolku Slovákov v Poľsku na zriadenie Centra slovenskej kultúry v Novej Belej. Spolupodielal sa s českou stranou na podpore rekonštrukcie objektu pre sídlo Slovenského domu v Prahe. SR prostredníctvom úradu financovala rekonštrukciu budovy slovenskej školy v Užhorode, podporila zriadenie pamätného domu inšitného maliara Martina Jonáša v Kovačici v Srbsku a rekonštrukciu budovy slovenského gymnázia v Báčskom Petrovci.

Nad rámec vlastného rozpočtu na základe bilaterálnej dohody medzi SR a MR úrad poskytoval každoročne z prostriedkov vlády SR na podporu kultúry a vzdelávania slovenskej menšiny dotáciu cca 100 000 eur (3 mil. Sk) verejnoprospešnej nadácii Lipa pri Zväze Slovákov v Maďarsku. Úrad v rámci svojich kompetencií podporoval projekty zamerané na udržiavanie a rozvoj kultúrnej, jazykovej a národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí v štyroch zákonom stanovených oblastiach: a) kultúra, b) školstvo, veda a výskum, c) informačná oblasť, d) médiá. Tabuľka 1 uvádza celkový prehľad poskytnutých dotácií za roky 2009 – 2014.

Tab. 1 Dotácie pre krajanov za jednotlivé roky (v eurách)

2009	2010	2011	2012	2013	2014
1 327 756,75	1 327 756,75	1 152 426	1 165 526	1 191 165,45	1 144 470,8

1.3.1. Kultúra

Výkon prvej koncepcie štátnej politiky SR plne potvrdil skutočnosť, že kultúra bola trvalým a základným fenoménom uchovávanía a rozvoja národnej a jazykovej identity. Žiadosti krajaných organizácií o podporu projektov z oblasti kultúry tvorili v priemere až 83 %. Zameranie a kvalita kultúrnych aktivít ďalej poukazuje na prirodzené diferencie medzi slovenskými autochtónnymi národnostnými menšinami v strednej a východnej Európe a krajanými komunitami v západnej Európe a v zámorí.

V kultúrno-spoločenskom živote krajaných komunit v západnej Európe a v zámorí prevládali spoločné kultúrne podujatia späté s tradičnými sviatkami, udržiavanie folklórnych aktivít, vydávanie periodickej a neperiodickej tlače, besedy, usporadúvanie výstav, čo zároveň vytváralo podmienky pre spoločenské stretávanie sa a udržiavanie jazykovej a národnej identity.

Kultúrne potreby slovenských národnostných menšín v strednej a východnej Európe sú orientované na uchovávanie, rozvoj a generačný prenos hodnôt miestnej a regionálnej kultúry, ktorej sú nositeľmi, pričom vo väčšine prípadov tieto menšiny disponujú samosprávnymi orgánmi. Kultúrna identita obsahuje slovenskú ľudovú kultúru, umenie, literárnu tvorbu, periodickú a neperiodickú tlač, výskumné činnosti, divadelníctvo, múzejníctvo, festivalovú prezentáciu, vlastné médiá, združenia, spolky s tradíciou až 250 rokov.

Osobitná starostlivosť bola venovaná aj uchovávaniu nehmotného a hmotného kultúrneho dedičstva krajanov ako súčasť celej slovenskej kultúry. Úrad sa významne pričínil o otvorenie Múzea Martina Jonáša v Kovačici, ale aj o zviditeľňovanie a posilňovanie historických duchovných centier (odhalenie súsošia Cyrila a Metoda v Zalavári, pamätnej tabule sv. Metodovi v Elwangene a pod.).

K trvalým úlohám patrila spolupráca s kresťanskými misiami a farnosťami, ktoré v krajanom prostredí vytvárajú podmienky pre kultúrne, spoločenské a vzdelávacie aktivity.

MK SR a inštitúcie v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti v rozsahu svojich záväzkov predstavovali významný prvok politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. K najdôležitejším aktivitám patrí múzejná dokumentácia vyst'ahovalectva, knižničné služby, slovaciká, digitalizácia, literárny archív, akvizície osobných archívov osobností zo zahraničia (Slovenská národná knižnica, vedecké knižnice), filmová a divadelná tvorba (Divadelný ústav a Filmový ústav), ľudová kultúra, kultúrne dedičstvo, (Národné osvetové centrum), výstavnícke a prezentačné aktivity, databáza slovenskej literatúry v zahraničí (Literárne centrum). Ministerstvo dotáciami aj priamo podporilo vydanie knižných publikácií a prispelo na podujatia krajanov. Rezort kultúry vynaložil v priemere za jeden rok v krajankej sfére cca 29 000 eur čo v časovom horizonte koncepcie predstavuje cca 145 000 eur.

SR zabezpečovalo prostredníctvom Slovenského národného archívu akvizície a sprístupňovanie slovacikálnych archívnych dokumentov zo zahraničia, ako aj sprístupňovanie archívnych údajov o štátnom občianstve a národnosti, najmä pre občanov Ukrajiny, USA a Izraela.

1.3.2. Školstvo, veda a výskum

Ďalšiu významnú oblasť výkonu štátnej politiky v hodnotenom období predstavuje výchova a vzdelávanie, školstvo a vedeckovýskumné aktivity. Úrad v spolupráci s krajanmi a rezortom školstva utváral podmienky pre uspokojovanie potrieb krajanov, pozorne analyzoval a klasifikoval dynamické zmeny, ktoré so sebou priniesla hlavne emigrácia do západnej Európy (Írsko, Anglicko, Švajčiarsko, Nemecko), čiastočne aj do zámoria (USA,

Kanada, Austrália). V prostredí týchto komunit sa utvárali školské, respektíve vzdelávacie centrá na základe záujmu rodičov. Okrem vyučovania slovenčiny sme zaregistrovali nový fenomén – prípravu školopovinných detí na tzv. rozdielové skúšky, čo je podmienkou ich postupu do ďalšieho ročníka na školách na Slovensku. Úrad v danej oblasti podporoval početné projekty (učebné materiály, pomôcky, knihy, prenájom priestorov a pod.) a stabilizoval rozvoj týchto aktivít.

Slovenské národnostné menšiny v strednej a východnej Európe disponujú štátnym systémom školských vzdelávacích inštitúcií, katedrami na univerzitách, pedagogickým akademickým zborom, vedeckým výskumom, stavovskými organizáciami. Úrad finančne, odborne a politicky podporoval školstvo a vzdelávanie v slovenskom jazyku, (učebnice, pomôcky, technické prostriedky, školenia pedagógov, konferencie, výskum, odbornú literatúru a investície).

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ SR) zabezpečovalo (čiastočne v spolupráci s úradom) v rozsahu svojej pôsobnosti štátnu politiku vo vzťahu k slovenským národnostným menšinám a slovenským komunitám v zahraničí. Išlo napríklad o vysielanie pedagógov, lektorov, vzdelávanie, kurzy slovenského jazyka, vedeckovýskumné aktivity v rámci Slovenskej akadémie vied (SAV) a univerzít, vybavenosť škôl a vzdelávacích stredísk.

Trvalý záujem bol o štipendiá vlády SR pre zahraničných Slovákov študujúcich na vysokých školách v SR. Úrad registroval požiadavky krajanov o rozšírenie podporovaných študijných odborov, čo bolo čiastočne akceptované. Rezort školstva aktualizoval medzinárodné zmluvy a dokumenty so Srbskom a Maďarskom (rok 2013) ktoré zohľadnili aj aktuálne potreby slovenských národnostných menšín.

Výška priamych finančných nákladov rezortu školstva, vrátane aktivít vysokých škôl, univerzít a ústavov SAV pri výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí v roku 2013 predstavovala 356 770 eur. Počas 5 ročného obdobia to predstavuje približne 1 744 000 eur.

1.3.3. Informačná oblasť

Jednou z významných podmienok zachovania a rozvoja národnej identity je informačná oblasť, ktorá zaznamenala zásadné zmeny a dynamický rozvoj elektronických audiovizuálnych prostriedkov. Úrad zaregistroval presun ťažiska z printových médií na elektronické nosiče informácií a komunikácie, ako aj nárast krajanových webových stránok a portálov. Úrad sa adaptoval na nové podmienky, inovoval prístup k novým potrebám, podporoval početné projekty krajanov a konsolidoval vzájomnú spätnú informačnú väzbu s organizáciami a spolkami slovenských komunit v zahraničí. Na základe názorového konsenzu s krajanmi usudzujeme, že nastal stav určitej elektronickej presýtenosti, čo Slováci v zahraničí potvrdili aj v dotazníkovom prieskume realizovaným úradom.

1.3.4. Mediálna oblasť

Predmetom podpory a spolupráce úradu s krajanmi boli aj mediálne projekty a aktivity, ktoré sú významným ukazovateľom, ale aj nástrojom udržiavania jazykovej, kultúrnej a národnej identity Slovákov v zahraničí. Slovenské menšiny v strednej a východnej Európe (Srbsko, Chorvátsko, Rumunsko, Česko, Maďarsko a čiastočne Ukrajina) a krajanové komunity v západnej Európe a v zámorí disponujú primeraným rozhlasovým a televíznym

vysielaním, ako aj tvorbou, ktorá s tým súvisí. Podpora úradu sa týkala tvorby relácií, filmov, programov, dokumentov, technického vybavenia vrátane podpory aktívnych tvorcov.

1.3.5. Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí

V súlade s § 7 až 9 zákona bolo dôležitou súčasťou výkonu koncepcie do roku 2015 udeľovanie osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí, ktoré sa okrem získania povolenia na prechodný pobyt v SR, stalo aj prejavom individuálnej a spoločenskej identity žiadateľa.

Celkový počet podaných žiadostí za obdobie rokov 2008 – 2014 uvádzame v tabuľke 2, pričom najväčší počet žiadostí podávali krajanovia zo Srbska a Ukrajiny.

Tab. 2 Prehľad počtu podaných žiadostí v jednotlivých rokoch

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1 324	957	752	997	747	568	941

Pobyt cudzincov na Slovensku vrátane držiteľov osvedčenia určoval zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov (ďalej len „pobytový zákon“). Úrad participoval na schválenej novele č. 75/2013 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa pobytový zákon a niektoré súvisiace zákony. Pre držiteľa osvedčenia sa zjednodušila administratíva a finančné poplatky pri vybavovaní prechodného pobytu, počas ktorého sa môže krajan zdržiavať na území SR až do rozhodnutia o jeho žiadosti, pritom nemusí preukázať zabezpečenie ubytovania. Prechodný pobyt sa predĺžil z troch na päť rokov, pričom krajan už nemusí do tridsiatich dní predložiť potvrdenie o zdravotnom poistení a potvrdenie, že nemá chorobu ohrozujúcu verejné zdravie. Ak jeho povolenie na prechodný pobyt vypršalo a zostal na území SR, môže si podať osobne žiadosť o jeho predĺženie. Okrem toho držiteľ osvedčenia nemusí žiadať o pracovné povolenie, poskytujú sa im sociálne služby a majú nárok na pomoc v hmotnej núdzi. Namiesto pôvodných osem rokov trvalého pobytu postačujú tri roky na podanie žiadosti o štátne občianstvo.

1.3.6. Prezentácia krajanov na Slovensku a vzájomná spolupráca

Trvalou súčasťou výkonu koncepcie štátnej politiky do roku 2015 bola aj prezentácia krajanov na Slovensku a vzájomná spolupráca. Úrad zabezpečoval informovanosť o živote krajanov a integráciu ich kultúry do kontextu podujatí a kultúry na Slovensku. Posilňovala sa spolupatričnosť, vzájomnosť a rozvíjali sa spoločné hodnoty jazykovej a kultúrnej identity.

Každoročne boli zabezpečované tradičné podujatia pre mládež (Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti v Dulovciach, Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko v Nových Zámkoch), ďalej podujatie Krajanská nedeľa na Folklórnych slávnostiach pod Poľanou v Detve, výstavy, prezentácie a iné aktivity vrátane popularizácie v slovenských médiách. Verejnoprávna inštitúcia Rozhlas a televízia Slovenska (RTVS) v rozhlasovom a televíznom vysielaní programovo pokrývala problematiku Slovákov žijúcich v zahraničí, pričom sa z finančných dôvodov nepodarilo zabezpečiť samostatné televízne vysielanie.

V dvojročných intervaloch úrad organizoval Stálu konferenciu Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí (ostatná bola v roku 2014) s účasťou krajanov z celého sveta, ako aj predstaviteľov politického a kultúrneho života zo Slovenska. Každoročne úrad usporadúval slávnostné podujatie pri príležitosti Pamätného dňa Slovákov žijúcich v zahraničí (5. júl).

Problematika vyst'ahovalectva, migrácie a života zahraničných Slovákov sa stala súčasťou obsahu vyučovania dejepisu na základných a stredných školách na úrovni vzdelávacieho štandardu.

V roku 2010 úrad z dôvodu nedostatku financií zastavil vydávanie časopisu Slovenské zahraničie, ktorý bol nahradený webovou stránkou úradu a moderným informačným portálom Slovenské zahraničie, ktoré zabezpečujú vzájomnú komunikáciu a prezentáciu krajanskej problematiky.

1.3.7. Samosprávne kraje

Veľmi významným novým činiteľom, ktorý v období do roku 2015 – mimo rámca koncepcie štátnej politiky – začal s krajanmi rozvíjať vzájomné kontakty, boli samosprávne kraje SR. Vzájomné vzťahy nadobúdali postupne plánovaný a v niektorých prípadoch aj zmluvný charakter, napr. priamo s organizáciami krajanov alebo s miestnymi a regionálnymi samosprávami v štátoch, v ktorých slovenské národnostné menšiny žijú. V mnohých prípadoch ide o budovanie väzieb k obciam a regiónom, z ktorých predkovia krajanov takmer pred 300 rokmi hromadne odchádzali. Samosprávne kraje v koordinácii s Ministerstvom vnútra SR (MV SR) postupne rozvíjali rôzne programy cezhraničnej spolupráce, často podporované z fondov EÚ. Stredné odborné školy, ktorých zriaďovateľmi sú kraje, začali prijímať zahraničných Slovákov za výhodných podmienok na štúdium. Tieto aktivity významnou mierou posilňujú podporu Slovákov v zahraničí, ich jazykovú a národnú identitu, ktorá je tiež formovaná vzťahom k miestu a regiónu pôvodu, kultúrnou a jazykovou blízkosťou i rodovou blízkosťou.

Napríklad Žilinský samosprávny kraj má vypracované programy spolupráce s krajanmi, pričom na ich realizáciu z vlastných prostriedkov vynaložil za 5 rokov cca 50 000 eur. Na základe našich prepočtov a odhadov u ďalších 7 samosprávnych krajov predstavovali výdavky na spoluprácu s krajanmi približne 95 000 eur, čo spolu predstavuje cca 145 000 eur.

1.4. Krajanská dimenzia v politike vybraných štátov EÚ

Demografické zloženie Európy dokumentuje, že takmer každý štát má na svojom území národnostné menšiny, etnické a jazykové skupiny alebo migračné spoločenstvá. Predmetom záujmu koncepcie štátnej politiky SR sú slovenské autochtónne národnostné menšiny v Česku, Srbsku, Maďarsku, Rumunsku, Chorvátsku, Poľsku, na Ukrajine a krajanské komunity v Európe a v zámorí, ktoré vznikali v dôsledku vyst'ahovalectva a postupnej migrácie.

Akcelerácia európskej integrácie, rozpad socialistického tábora, vstup nových štátov do EÚ a otvorenie trhu práce podmienili novodobú migráciu, ktorá dala za posledných 20 rokov do pohybu 120 miliónov obyvateľov. Tieto procesy si vyžiadali riešenie sociálnej, kultúrnej a jazykovej integrácie migrantov v nových krajinách a na druhej strane aj zabezpečenie práv na uchovanie vlastnej jazykovej, kultúrnej a národnej identity.

Súbežne s týmito zmenami prebieha aj proces formovania politik jednotlivých štátov EÚ k svojim krajanom v zahraničí. Napriek rozdielnym prístupom evidujeme mnoho spoločných vlastností. Takmer každá krajina má vlastnú politickú koncepciu svojich národnostných menšín a krajanských komunit v zahraničí, udržiava vzťahy s ich

organizáciami a osobnosťami, podporuje jazykovú a národnú identitu, poskytuje rôzne výhody pri nadobúdaní občianstva, respektíve krajanstva, podobne. Politická koncepcia jednotlivých štátov vo vzťahu ku krajanom odráža tradície a potreby každého národa. Väčšina z nich vrátane SR má politiku vo vzťahu ku krajanom zakotvenú v Ústave, v rôznych zákonoch a predpisoch.

Ďalším spoločným menovateľom politik štátov EÚ vo vzťahu ku krajanom je plné rešpektovanie legislatívy tých štátov, v ktorých krajanovia žijú, za predpokladu, že daný štát uplatňuje medzinárodné normy ochrany ľudských práv a práv osôb patriacich k národnostným menšinám.

Komplikovaný systém praktického výkonu a inštitucionálneho zabezpečenia štátnej politiky majú napríklad bývalé koloniálne štáty. Viac podobných črt so štátnou politikou SR vykazujú krajiny porovnateľné so Slovenskom.

Bulharsko, podobne ako Slovensko, má osobitný zákon o Bulharoch žijúcich mimo Bulharskej republiky, ktorý okrem iného určuje aj kritériá pre udeľovanie osvedčenia Bulhara žijúceho v zahraničí. Pravoslávne náboženstvo je chápané ako súčasť národnej identity. Rada ministrov Bulharskej republiky koordinuje politiku vo vzťahu ku krajanom prostredníctvom Agentúry pre zahraničných Bulharov (ABA).

Švajčiarsko disponuje zákonom o starostlivosti o zahraničných Švajčiarov a zákonom o politických právach zahraničných Švajčiarov. Zaujímavosťou je, že Švajčiari, ktorí chcú bývať v zahraničí viac ako 6 mesiacov, potrebujú povolenie armády. Do 3 rokov pobytu sú povinní zaplatiť tzv. náhradu za vojenskú službu.

Grécko má dekrétom prezidenta zriadenú Svetovú radu Helénov v zahraničí ako generálny koordinačný orgán s Generálnym sekretariátom. Okrem toho pôsobí Špeciálny stály výbor gréckeho parlamentu a Svetové helénske medziparlamentné združenie. Historicky zohráva v gréckych komunitách veľký význam grécka ortodoxná cirkev. Krajanom je každá osoba, ktorej aspoň jeden z rodičov je Grék. Každý krajan má právo požiadať o občianstvo a cestovný pas.

Garantom štátnej politiky Poľska ku krajanom je ministerstvo zahraničných vecí, ktoré uvádza, že v zahraničí žije 18 miliónov Poliakov (z toho 10 mil. v USA a 4,5 mil. v západnej Európe). Napriek tomu, že Poľsko nemá osobitný zákon, činnosť podobnú nášmu úradu vykonáva poľské spoločenstvo Polonia, riadené senátom parlamentu. Politika vo vzťahu ku krajanom sa riadi vládnu koncepciou starostlivosti o krajanov. Jej plnenie kontrolujú výbory parlamentu, premiér a jeho medzirezortná komisia pre krajanov. Osobitná pozornosť je venovaná poľskej menšine v susedných krajinách. Poľsko vydáva krajanom kartu zahraničného Poliaka.

Osobitný prístup ku krajanom má Maďarsko, ktorého koncepcia je vo veľkej miere ovplyvnená existenciou bývalého Uhorska. Ústava zaväzuje štát zodpovednosťou za ochranu Maďarov za hranicami, s čím korešponduje aj zákon o Maďaroch žijúcich v susedných štátoch. Zriadený je 94-členný koordinačný a výkonný orgán vlády – Úrad pre Maďarov za hranicami. Spolupráca štátu prebieha priamo po politickej línii s etnickými politickými stranami Maďarov v susedných krajinách. Priame kontakty sú aj medzi politickými stranami etnických Maďarov a stranami v Maďarsku. Maďarsko udeľuje štipendiá na stredné a vysoké školy v Maďarsku, ale aj v štáte, v ktorom Maďari žijú. Podporujú výstavbu školských internátov, financujú motivačné balíčky a poskytujú peniaze pri nástupe do škôl s maďarským vyučovacím jazykom v zahraničí.

Podobne ako Slovensko rieši štátnu politiku vo vzťahu ku krajanom osobitným zákonom a špecializovaným štátnym úradom aj Rumunsko (zákon o podpore zahraničných Rumunov, Úrad pre zahraničných Rumunov, Kongres zahraničných Rumunov), Slovinsko, Chorvátsko a Srbsko (Združenie slovinskej zahraničnej matice, Inštitút slovinského vyst'ahovalectva a Spoločnosť Slovincov v zahraničí). V Českej republike je krajská problematika riadená Splnomocnencom pre krajské záležitosti pri ministerstve zahraničných vecí, ďalej stálou komisiou Senátu Parlamentu ČR pre krajanov žijúcich v zahraničí. Pri Zahraničnom výbore Poslaneckej snemovne pracuje podvýbor pre styk s krajanmi.

Predchádzajúci prehľad dokumentuje, že systém zabezpečenia štátnej politiky SR je kompatibilný s prístupmi porovnateľných štátov. Potvrďuje to aj skutočnosť, že SZSZ sa stalo v roku 2004 členom európskej organizácie Európania vo svete, ktorého viceprezidentom je predseda SZSZ. Niektoré slovenské krajské organizácie sú členmi Európskej federácie národnostných menšín, pričom sú aj členmi Európskej rady slovanských krajských spolkov.

2. Referenčný rámec koncepcie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí

Koncepcia naplňa zásadný záväzok SR podporovať slovenské národnostné menšiny a slovenské komunity v ich úsilí o udržanie a rozvoj jazykovej, kultúrnej a národnej identity. Úspešné plnenie koncepcie je podmienené aj aktívnou spoluprácou krajanov a ich zapojením do činnosti organizácií a spolkov v súlade so záujmami SR. Doterajšie skúsenosti výkonu štátnej politiky potvrdzujú, že jej efektívna implementácia nie je možná bez zapojenia zainteresovaných ministerstiev a ich inštitúcií.

Úlohy, ciele a zámery koncepcie štátnej politiky nekonkurujú požiadavke lojálnosti a spoločenskej integrácie členov krajských komunít a slovenských národnostných menšín, pokiaľ je dodržiavaná zásada ochrany ich práv a rešpektovanie rôznorodosti v krajine, v ktorej žijú. Efektívnosť a účinnosť výkonu štátnej politiky závisí aj od politických, ekonomických, legislatívnych a spoločensko-kultúrnych podmienok štátov, v ktorých krajanovia žijú a takisto od dodržiavania príslušných medzinárodnoprávných noriem a usmernení.

V prípade slovenských národnostných menšín v strednej a východnej Európe zohrávajú významnú úlohu osobitosti miestnej a regionálnej samosprávy (existencia vlastných zastupiteľských orgánov), osobitosti systému školstva, regionálne demografické podmienky, pôsobenie slovenských cirkví a podobne.

Slovenské komunity v západnej Európe a v zámorí majú vytvorené štandardné podmienky pre spolkovú činnosť a aktivity súvisiace s uspokojovaním potrieb ich kultúrneho a duchovného života, na ktorom sa významne podieľajú aj misie a farnosti. V tejto oblasti narastajú potreby v dôsledku silnejúcej migrácie Slovákov do západnej Európy. Ide najmä o oblasť vzdelávania detí a informovanosť. Špecifikom komunít v týchto štátoch je, že nemajú status národnostných menšín, z čoho potom vyplýva aj iná forma prístupu domovských štátov k ich potrebám.

Pozitívny význam má aj skutočnosť, že agenda krajanov je v kompetencii MZVaEZ SR, čo vytvára priaznivé podmienky pre výkon štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí aj na medzištátnej úrovni.

2.1. Slováci žijúci v zahraničí – charakteristika a súčasný stav

Slováci žijúci v Európe, ako aj inde vo svete, sú historicky, spoločensky a kultúrne diferencovaný objekt štátnej politiky.

Presné údaje o počtoch svojich krajanov v zahraničí nie je schopná presne určiť žiadna krajina. Slovensko nie je výnimkou. Údaje o počtoch Slovákov v zahraničí pochádzajúce od samotných krajanov sú vždy vyššie ako oficiálne štatistiky. Potvrďuje to aj celosvetový dotazníkový prieskum úradu realizovaný v kontexte prípravy tejto koncepcie. Takmer všetci krajanovia uvádzajú vyššie odhady v rozmedzí od 15 do 40 %.

Nasledujúca tabuľka 3 uvádza počty príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny v jednotlivých krajinách strednej a východnej Európy. Signalizuje postupnú asimiláciu, ktorá je veľkou výzvou pre štátnu politiku v tejto oblasti. Príčiny sú rôzne. Napríklad krajanovia v Poľsku pokladajú metodiku sčítania obyvateľstva za nástroj asimilácie. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 2002 zapisovali údaje do hárok poľskí komisári. K Slovákom sa prihlásilo 1 710 občanov. V roku 2011 pri sčítaní obyvateľstva vyplňali občania hárok sami a k Slovákom sa prihlásilo takmer 3 000 občanov a ďalších 500 deklarovalo slovenské občianstvo.

Tab. 3 Počty príslušníkov slovenských národnostných menšín – stav k júnu 2014

Krajina	Predposledné sčítanie ľudu	Posledné sčítanie ľudu	Odhad krajanov	Rok posledného sčítania
Česko	193 190 (2000) 314 000 (1990)	148 000	350 – 400 000	2011
Chorvátsko	4 713	4 753	10 000	2012
Maďarsko	17 693	29 647	100 000	2011
Poľsko	1 710	3 500	12 000	2011
Rumunsko	19 000	17 199	25 000	2011
Srbsko	59 021	52 750	52 750	2012
Ukrajina	6 397 (2001)	6 700	12 000	2011

Úrad priebežne monitoroval podmienky života slovenských národnostných menšín v strednej a východnej Európe. Potvrdilo sa aj vo väzbe na realizovaný prieskum, že ochrana menšín rešpektuje vcelku rámce dané medzinárodnoprávnymi normami.

Slovenské národnostné spoločenstvá majú vo svojich domovských štátoch početné organizácie, spolky a záujmové združenia. V závislosti od demografických podmienok disponujú vlastnými, relatívne autonómnymi výchovno-vzdelávacími inštitúciami od materských škôl až po stredoškolské vzdelávanie v slovenskom jazyku. Ich záujmy reprezentujú celoštátne organizácie so samosprávnymi funkciami v oblasti kultúry, školstva a v iných oblastiach (Srbsko, Chorvátsko, Maďarsko, čiastočne Rumunsko).

Slovenské menšiny majú formálno-právne garantovanú rovnoprávnosť v obecných a regionálnych samosprávnych orgánoch so zriaďovateľskými právomocami v kultúrnej, školskej a inej oblasti.

Vydávajú vlastnú periodickú a neperiodickú tlač, majú miestne a regionálne múzeá, vedeckovýskumné pracoviská, galérie, folklórne súbory a festivaly, početné amatérske divadlá s bohatou tradíciou vrátane profesionálneho divadla.

V náboženskom a duchovnom živote menšín majú slovenské farnosti viac ako 200-ročnú tradíciu. Ich pôsobenie zohráva významnú úlohu v spoločenskom a kultúrnom živote Slovákov (Srbsko, Rumunsko, Maďarsko). Disponujú národne vyhraneným osobnostným intelektuálnym a umeleckým potenciálom, akademickou inteligenciou a pedagógmi, ktorí sú nositeľmi a tvorcami ojedinelej slovenskej subkultúry a aktívne sa podieľajú na generačnom prenose jazykovej, kultúrnej a spoločenskej identity Slovákov. Hodnoty a dedičstvo ich tvorby sa v mnohých prípadoch zaraďujú aj do európskeho a svetového kontextu.

V predchádzajúcom období úrad vyhodnocoval aj údaje o slovenských komunitách v západnej Európe a v zámorí, ktoré nemajú status národnostných menšín, ale sú neoddeliteľnou a rovnocennou súčasťou štátnej politiky. Odhady o ich počte uvádzame v tabuľkách 4 a 5. Výskumy uvádzajú, že potomkovia krajanov v tretej generácii už takmer neovládajú slovenský jazyk, napriek ich čiastočnému slovenskému povedomiu. V dôsledku novodobej emigrácie vznikajú v cieľových štátoch nové komunity, pričom sú čiastočne posilňované aj pôvodné spoločenstvá Slovákov v západnej Európe a v zámorí. K novým migračným destináciám patrí Írsko, Dánsko, Nórsko, Anglicko a Nový Zéland.

Tab. 4. Aktualizované počty Slovákov žijúcich v západnej Európe

Krajina	Podľa oficiálnych údajov	Odhady krajanov
Anglicko	90 000	110 00
Írsko	24 000	30 000
Nemecko	21 000	32 000
Francúzsko	8 500	10 000
Taliansko	3 000	4 500
Španielsko	1 200	2 000
Rakúsko	3 800	5 500
Belgicko	6 000	7 000

Tab. 5 Aktualizované počty Slovákov žijúcich v zámorských štátoch

Krajina	Podľa oficiálnych údajov	Odhady krajanov
Argentína	24 000	28 000
Kanada	50 800	56 000
Austrália	15 400	25 000
Nový Zéland	85	120
USA	560 000	750 000

Noví krajanovia sa zapájajú do existujúcich organizácií, alebo zakladajú nové spolky, folklórne skupiny, využívajú elektronickú komunikáciu. Napriek existenčnej nevyhnutnosti jazykovo a spoločensky sa integrovať do nového prostredia pretrváva záujem o uchovanie jazykovej, kultúrnej a národnej identity. Kultúrne aktivity, tradície a zvyky upevňujú ich

národnú spolupatričnosť a jazykovú identitu v nových životných podmienkach. S cieľom spomaliť asimiláciu podporuje úrad kultúrno-spoločenské a komunitné záujmy rodákov vrátane činnosti ich vzdelávacích centier.

2.2. Legislatívny a politický rámec štátnej politiky

2.2.1. Vnútroštátny legislatívny a politický rámec

Zákony a deklarácie NR SR:

- Ústava Slovenskej republiky (čl. 7a),
- deklarácia Národnej rady SR z roku 1999,
- deklarácia Národnej rady SR o ochrane kultúrneho dedičstva z roku 2001,
- zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- zákony spadajúce do kompetencií iných rezortov majúce priamy alebo nepriamy vzťah k výkonu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

Zmiešané medzivládne a medzirezortné komisie:

- Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre záležitosti menšín,
- Zmiešaná komisia Slovenskej republiky a Maďarska pre otázky kultúry a tlače,
- Medzivládna slovensko-maďarská zmiešaná komisia pre cezhraničnú spoluprácu,
- Medzivládna slovensko-poľská zmiešaná komisia pre cezhraničnú spoluprácu,
- Medzivládna slovensko-česká zmiešaná komisia pre cezhraničnú spoluprácu,
- Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky vzdelávania, vedy, športu a mládeže,
- Medzivládna slovensko-ukrajinská komisia pre národnostné menšiny, školstvo a kultúru,
- Zmiešaná slovensko-bavorská medzivládna komisia.

2.2.2. Medzinárodnoprávny a politický rámec

OSN a UNESCO

- Deklarácia o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám (1992),
- Dohovor o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva (2003).

Rada Európy a EÚ

- Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd vrátane dodatkových protokolov (1950),
- Európsky dohovor o právnom postavení migrujúcich pracovníkov (1977),
- Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov (1992),
- Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín (Štrasburg, 1995, oznámenie č. 160/1998 Z. z.),
- Správa RE o preferenčnom zaobchádzaní prijatá Európskou komisiou pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia) Rady Európy (2001),
- Smernica Európskej rady 1977 o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov – 77/486/EHS,
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES 2004 o práve občanov EÚ a ich rodinných príslušníkov na voľný pohyb a zdržiavanie sa v rámci územia členských štátov.

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE)

- Dokument z Kodanského stretnutia konferencie o ľudskej dimenzii KBSE Kodanské kritériá (1993),
- Haagske odporúčania Vysokého komisára OBSE týkajúce sa práv na vzdelávanie národnostných menšín,
- Bolzánske odporúčania Vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny.

2.3. Princípy výkonu koncepcie štátnej politiky

- Nadradenosť záujmov štátu – pri plnení koncepcie sú záujmy štátu nadradené záujmom iných vnútroštátnych a medzinárodných (zahraničných) subjektov.
- Rešpektovanie slobody individuálnej voľby národnosti.
- Rešpektovanie občianskej lojálnosti – pri výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí; SR v súlade so zásadou teritoriality a rešpektovania územnej celistvosti ctí lojalitu krajanov k štátom, v ktorých žijú.
- Rešpektovanie osobitostí – úrad pri výkone štátnej politiky dôsledne zohľadňuje osobitosti podmienok, v ktorých krajanovia žijú.
- Aktivizácia krajaňských komunít a menšín – nevyhnutnou podmienkou realizácie koncepcie je aktívny prístup krajanov k zachovaniu svojej jazykovej, kultúrnej a národnej identity. Úrad podporuje takýto prístup vo všetkých oblastiach svojej činnosti.
- Proaktívna politika – úrad ako nositeľ politiky štátu vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí tvorí a realizuje jej strategické zámery. Úrad určuje a zabezpečuje plnenie priorít, cieľov a úloh koncepcie.
- Koordinácia činností, spolupráca a synergia – úrad v rozsahu svojej pôsobnosti koordinuje súčinnosť príslušných rezortov, inštitúcií a utvára podmienky pre spoluprácu aj so subjektmi z mimorozpočtovej sféry.
- Medziodvetvovosť a prierezovosť – úrad vo svojej činnosti ako koordinátor využíva a rešpektuje medziodvetvový a prierezový prístup.
- Nadstraníckosť a nadkonfesionálnosť – pri výkone štátnej politiky štát, jeho orgány a inštitúcie spolupracujú a podporujú cieľové skupiny a jednotlivcov bez ohľadu na ich stranícku a konfesionálnu príslušnosť.
- Neustrannosť a objektivita – úrad pri pridelení finančných prostriedkov, ako aj ďalších aktivítach rešpektuje zásadu rovnakého zaobchádzania a nediskriminácie vo vzťahu ku všetkým krajaňským subjektom a jednotlivcom.
- Otvorenosť a transparentnosť – na svojich webových sídlach sprístupňuje úrad krajanom komplexné informácie o svojej činnosti vrátane vnútorných predpisov.
- Autonomía subjektov – subjekty z rozpočtovej a mimorozpočtovej sféry, podieľajúce sa na realizácii štátnej politiky k Slovákom žijúcim v zahraničí, pôsobia autonómne v rámci svojich kompetencií.

- Koncentrácia prostriedkov – úrad s ohľadom na množstvo aktivít, podnetov a žiadostí o dotácie dbá na zabezpečovanie jednotného prístupu u všetkých subjektov participujúcich na štátnej politike vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí s cieľom zabezpečiť maximálnu efektívnosť a účinnosť vynakladaných finančných prostriedkov a odborných kapacít.
- Efektívna a dôsledná kontrola – úrad ako gestor dbá na plnenie úloh koncepcie a zodpovedá za účelné použitie vlastných rozpočtových prostriedkov. Každoročne predkladá vláde SR správu o plnení štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a zámeroch na ďalšie obdobie.

2.4. Nástroje koncepcie štátnej politiky

- Inštitucionálne – úrad, príslušné ministerstvá, ako aj ich organizácie, orgány samospráv, cirkvi, MS, verejnoprávne médiá, občianske združenia a ďalšie neziskové organizácie.
- Finančné – dotácie zo štátneho rozpočtu, príslušných ministerstiev, z rozpočtov vyšších územných celkov, miest a obcí, zdrojov EÚ a iných medzinárodných fondov (FUEN), sponzorské príspevky.
- Informačné – monitorovanie, sprístupňovanie a využívanie databáz štátnych orgánov a neštátnych subjektov na Slovensku a v štátoch, v ktorých krajanovia žijú a vyhodnocovanie údajov o podpore slovenských národnostných menšín a slovenských komunit v domovských krajinách.
- Metodické – uplatňovanie odbornej terminológie a poznatkov, expertíz a analýz, tvorba archivačných a zbierkotvorných fondov predmetov kultúrneho dedičstva a pod.
- Spoločenské – zoznam predmetov nehmotného a hmotného kultúrneho dedičstva, vyznamenania a ocenenia na štátnej a inej úrovni, konferencie, semináre, stretnutia, jubileá a databázy významných osobností.
- Štátoprávne – osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí ako štátom udelený status potvrdzujúci národnú príslušnosť a rodovú väzbu ku krajine predkov s možnosťou návratu a získanie štátnej príslušnosti.

2.5. Ciele štátnej politiky

Základným strategickým cieľom je vytvárať podmienky pre priaznivú spoluprácu s krajaňskými komunitami a slovenskými menšinami, zachovať a rozvíjať ich jazykovú, kultúrnu a národnú identitu. Súbežne je potrebné dbať na ochranu príbuzenských menšín a krajaňských komunit na základe medzinárodných noriem a platných bilaterálnych dohôd. Vo vzťahu k Slovákom v okolitých krajinách využívame aj podporný mechanizmus cezhraničnej spolupráce. K zásadným cieľom štátnej politiky patrí:

- Prispievať k utváraniu pozitívnych vzťahov k Slovákom žijúcim v zahraničí pri rešpektovaní ich práv a povinností vo vzťahu k ich domovským štátom.
- Vytvárať podmienky pre synergiu všetkých subjektov aktívne pôsobiacich v oblasti krajaňskej problematiky.

- Trvale podporovať kontinuitu historickej, kultúrnej a duchovnej identity slovenského národa.
- Trvale motivovať uvedomelú participáciu subjektov krajanského života na rozvíjaní a upevňovaní národnej spolupatričnosti, hodnôt slovenskosti, národnej, kultúrnej a jazykovej identity.
- Podporou krajanských aktivít napomáhať vytváranie mostov spolupráce SR s domovskými štátmi krajanov s dôrazom na dobré vzťahy a ich ďalší rozvoj.
- Venovať osobitnú pozornosť výchove a vzdelávaniu krajanov v slovenskom jazyku v súlade s reálnymi potrebami slovenských národnostných menšín a komunít.
- Ďalšie zefektívnenie a podpora masmediálnej komunikácie a využívania informačných technológií v krajanskom prostredí tak, aby nedochádzalo k presýtenosti a informačnej rozptýlenosti v tejto oblasti.
- Pokračovať v spolupráci s cirkvami v krajanskom prostredí, predovšetkým so zreteľom na posilňovanie kultúrnych hodnôt a slovenskosti.
- Podporovať prezentáciu zahraničných Slovákov na Slovensku ako súčasť formovania národného povedomia a hrdosti na spoločné národné, kultúrne a duchovné hodnoty a tradície.
- Monitorovať, analyzovať a hodnotiť stav a vývoj krajanských komunít a slovenských menšinových spoločenstiev, ich potreby, podmienky, záujmy, demografické zmeny a spracovávať odborné analýzy, expertízne výstupy a hodnotiace správy.
- V krajanskom prostredí prispievať k posilňovaniu prestíže osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí a jeho príťažlivosti ako symbolu individuálnej identity a príslušnosti k slovenskému národu.
- Naďalej uplatňovať pri poskytovaní dotácií transparentnosť, a tak zabezpečovať napĺňanie zákonom stanoveného rozsahu a podmienok podpory slovenských národnostných menšín a komunít.
- V spolupráci s krajanskými organizáciami hľadať možnosti ďalšieho zjednodušenia a zefektívňovania administratívnych podmienok poskytovania dotácií.

2.6. Organizačné a finančné zabezpečenie výkonu štátnej politiky

Plnenie úloh koncepcie štátnej politiky SR na obdobie rokov 2016 – 2020 vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí kladie zvýšené nároky na úroveň personálneho, finančného a materiálno-technického zabezpečenia činnosti úradu. V dlhodobejšom výhľade bude potrebné hľadať možnosti rozšírenia personálnych kapacít úradu pri zohľadnení jeho rozpočtového napojenia na MZVaEZ SR. Tieto potreby súvisia predovšetkým so zabezpečením analyticko-expertíznych činností, ako aj s dosiahnutím vyššej úrovne medzirezortnej koordinácie a inštitucionálnej spolupráce. Pri plnení stanovených úloh je nevyhnutné stabilizovať financovanie činnosti úradu vo väzbe na rastúce požiadavky, účelovosť a efektívnosť vynakladania rozpočtových prostriedkov, predovšetkým z hľadiska vytvárania potrebnej materiálnej infraštruktúry pre krajanské komunity, ako aj systémové

riešenie prioritných úloh spojených s udržiavaním a rozvojom národnej identity (napr. vzdelávanie). Úrad bude zohľadňovať nové fakty súvisiace s meniacimi sa potrebami slovenských menšín a dynamicky sa rozvíjajúcich krajských komunít.

Rastúce nároky sú späté aj so zabezpečením funkčnosti a operatívosti dotačného systému s ohľadom na vzrastajúci počet krajských komunít v západnej Európe a v zámorí, ktoré v stále väčšej miere realizujú organizované vzdelávanie detí a mládeže. Zvýšené požiadavky na operatívnosť a adresnosť dotačného systému sú vyžadované aj vo vzťahu k početným národnostným menšinám v strednej a východnej Európe s osobitným zreteľom na oblasť výchovy a vzdelávania v materských a základných školách, ako aj na stredoškolskom stupni.

Vecné plnenie úloh navodzuje potrebu navýšenia rozpočtových prostriedkov aj na materiálno-technické vybavenie úradu a podporu kontrolných funkcií priamo v krajskom prostredí v zahraničí vrátane účasti na významných podujatiach, konferenciách a festivaloch.

Uznesením vlády č. 625 zo dňa 17. septembra 2008 bola stanovená výhľadovo výška finančných prostriedkov na podporu projektov krajanov v objeme 1,33 mil. eur. Z dôvodov rozpočtovej regulácie (finančná kríza, znižovanie deficitu) však dochádza k výraznému znižovaniu tejto sumy. Plnenie koncepcie si bude v budúcom období vyžadovať realizáciu tohto uznesenia vrátane zohľadnenia valorizácie. MZVaEZ SR v spolupráci s úradom bude priebežne rokovať s Ministerstvom financií SR o možnosti navýšenia rozpočtu na pokrytie výdavkov spojených s uznesením vlády SR 625/2008.

Dlhodobou položkou v rozpočte úradu je suma 99 581 eur na zabezpečenie plnenia Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry, ktoré budú poukazované nadácii Lipa pri Zväze Slovákov v Maďarsku.

Dotačný systém úradu si bude vyžadovať priebežnú adaptáciu na meniace sa podmienky. Koncepcia počíta popri osvedčenej podpore projektov aj s rozšírením o programový prístup vrátane investičných zámerov v zákonom stanovených oblastiach: a) kultúra; b) vzdelávanie, veda, výskum; c) informačná oblasť; d) médiá.

3. Úlohy koncepcie štátnej politiky

3.1. Kultúra a kultúrno-spoločenská oblasť

Kultúrno-spoločenská oblasť má dominantné postavenie pri udržiavaní a rozvoji národnej identity a jej generačného prenosu. Potvrdzujú to aj závery celosvetovej stálej konferencie, ako aj žiadosti krajanov o podporu projektov, z ktorých viac ako 83 % sa týka oblasti kultúry. Osobitný význam kultúry potvrdili aj krajanovia v celosvetovom dotazníkovom prieskume, ktorý realizoval úrad.

V súlade so zámermi koncepcie bude úrad spolupracovať so slovenskými národnostnými menšinami a krajskými komunitami v zahraničí v rozsahu nasledovných úloh.

3.1.1. Uchovávanie a rozvoj tradičnej ľudovej kultúry a folklorizmu

- Podporovať obyčaje, tradície, zvyky a podujatia, ako festivaly, prehliadky a oslavy sviatkov, pripomínanie si pamätných udalostí a výročí spojených s históriou slovenského národa.
- Podporovať folkloristiku, ako dominantný prvok slovenskej ľudovumeleckej kultúry, s dôrazom na mladú generáciu.
- Podporovať ľudovumelecké aktivity, ako tradičné remeslá, výrobu krojov a hudobných nástrojov, tvorivé dielne, výstavy a podobne.
- Spolupracovať s nositeľmi spolkového a kultúrneho života Slovákov pri uchovávaní národnej svojbytnosti národnostných menšín a slovenských komunít (matice slovenské, kultúrne a umelecké spolky, kresťanské misie a pod.).
- Napomáhať rozvoj materiálno-technických a priestorových podmienok činnosti spolkov, súborov, folklórnych a ľudovumeleckých združení krajanov s dôrazom na mladú generáciu.
- Podporovať výskum ľudovej kultúry a s ním súvisiacich konferencií, seminárov a odborných publikácií.

3.1.2. Umelecká, tvorivá a reproduktívna kultúra

- Podporovať divadelnú tvorbu, divadelníctvo, výtvarnú tvorbu, filmovú a audiovizuálnu tvorbu, slovenskú literatúru, preklady, interpretačný sólový a zborový prednes, spev rôznych žánrov a tanečné dielo.
- Spolupracovať s vydavateľstvami, autormi, stavovskými profesijnými organizáciami.
- Spolupracovať v oblasti výstavníctva, prezentačných činností, koncertov a tvorivých dielní na Slovensku a v zahraničí.
- Podporovať vedeckovýskumné aktivity a s nimi súvisiace konferencie, semináre a odborné publikácie.

3.1.3. Ochrana kultúrneho dedičstva

Nehmotné a hmotné kultúrne dedičstvo krajanov je trvalou súčasťou historických hodnôt slovenskej kultúrnej identity, z čoho vyplývajú nasledovné úlohy:

- v súlade s príslušnými dohovormi UNESCO podporovať ochranu a uchovávanie hodnôt nehmotného a hmotného kultúrneho dedičstva slovenských národnostných menšín a krajských komunít v celom spektre žánrov, t. j. ľudovumeleckú tvorbu, remeslá, artefakty, slovesné, hudobné a obrazové diela vrátane materiálnych pamiatok, výnimočných diel architektúry a pod.,
- podporovať zakladanie a činnosť pamätných domov, archívov, múzeí, galérií, knižníc a pod.,

- podporovať klasifikáciu, inventarizáciu a digitalizáciu nehmotného kultúrneho dedičstva vrátane identifikácie pamätných miest spätých s historickými udalosťami slovenského národa (Blatnohrad, Mátra a Elwangen a iné),
- spolupracovať s odbornými inštitúciami na Slovensku a v krajinách, v ktorých krajanovia žijú, v oblasti ochrany a inventarizácie písomníctva, archivácie, výskumu, odborných školení a konferencií.

3.1.4. Knižnice

Od počiatkov vystaňohovalctva sú knižnice súčasťou kultúrneho života Slovákov v zahraničí a významným faktorom udržiavania ich jazykovej a národnej identity. Slovenské menšiny a komunity majú obecné, farské, školské, spolkové, ale aj súkromné knižnice, ktoré sa prispôsobujú modernizačným zmenám a plnia svoje poslanie. Úrad bude:

- spolupracovať s knižnicami, podporovať zbierkotvorné a katalogizačné činnosti týkajúce sa krajskej problematiky,
- podporovať nákup slovenskej periodickej tlače, kníh, literatúry, elektronických kníh, rozvíjať čitateľské aktivity detí a mládeže v spolupráci so školami a vzdelávacími centrami,
- podporovať materiálno-technické zabezpečenie knižníc a ich modernizáciu,
- podporovať knihovedu, digitalizáciu zbierkových fondov, účasť na odborných školeniach a konferenciách a medziknižničnú spoluprácu aj so Slovenskom.

3.1.5. Náboženský život

Špecifickou súčasťou individuálneho a národného povedomia krajanov je ich náboženský život. Predovšetkým v počiatkoch vystaňohovalctva a vytvárania krajských komunit bol ich národný a spoločenský život významne ovplyvňovaný pôsobením cirkví, ktoré si do dnešných dní zachovali v krajskom svete významné postavenie ako stabilný komunitný prvok. Okrem evanjelizačných a pastoračných činností, misie a farnosti zastrešujú aj kultúrne, spolkové a vzdelávacie aktivity a podporné podujatia. Úrad bude:

- podporovať vytváranie podmienok pre pôsobenie cirkví medzi krajanmi v tradičných a novovznikajúcich komunitách vrátane zakladania nových misií a cirkevných zborov,
- podporovať kultúrne, spoločenské a vzdelávacie aktivity v cirkevných komunitách v krajskom prostredí s dôrazom na tradičné podujatia (Vianoce, Veľká noc a pod.) rozvíjajúce národnú spolupatričnosť,
- podieľať sa na vytváraní materiálno-technických podmienok pre pôsobenie cirkví medzi krajanmi s ohľadom na ich činnosť zameranú na zachovanie a rozvoj slovenskosti.

3.2. Školstvo, vzdelávanie a výchova

Slovenské národnostné školstvo a vzdelávanie v materinskom jazyku je jednou z kľúčových oblastí udržiavania a rozvoja jazykovej a národnej identity.

Autochtónne slovenské menšiny v strednej a východnej Európe disponujú primeraným „subsystémom“ národnostného školstva, ktoré je každá krajina povinná zabezpečovať. V úrovni zabezpečenia vzdelávania krajanov sú v jednotlivých štátoch významné rozdiely. Napríklad stupeň asimilácie Slovákov v Maďarsku a čiastočne aj v Chorvátsku neumožňuje prevádzku škôl s vyučovacím jazykom slovenským v takej miere, ako napr. v Srbsku. Osobitnou otázkou je vzdelávanie najpočetnejšej slovenskej menšiny žijúcej v Českej republike. Aj napriek ústretovosti českých orgánov nie je zo strany Slovákov v Čechách a na Morave záujem o slovenské národnostné školy.

V rámci krajanových komunít v západnej Európe a v zámorí vzrastá záujem krajanov o výučbu slovenského jazyka a slovenských reálií. V sídlach s väčšou koncentráciou Slovákov (Dublin, Londýn, Zürich, Mníchov) pôsobia víkendové vzdelávacie centrá. V niektorých sa pripravujú deti aj na tzv. postupové skúšky do vyšších tried základných škôl na Slovensku. Bude nutné hľadať nové formy a možnosti podpory tohto záujmu s využitím odborných kapacít a zdrojov štátnych inštitúcií.

Podpora škôl a vzdelávania má v činnosti úradu dlhoročnú tradíciu. Prebieha v spolupráci so školami, organizáciami a spolkami učiteľov v jednotlivých krajinách, ako aj s rezortom školstva SR. Dôležitú úlohu zohráva komisia pre školstvo a vzdelávanie zriadená pri úrade.

3.2.1. Slovenské národnostné menšiny v strednej a východnej Európe

- Podporovať zvyšovanie odbornej úrovne a atraktívnosti slovenských škôl s cieľom zvýšiť záujem o slovenské školy (motivačnou podporou pri zápise, podporou jazykových a kultúrnych pobytov na Slovensku a pod.).
- Stimulovať zvyšovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a ostatných predmetov modernými didaktickými prostriedkami, učebnicami, odbornými časopismi a materiálno-technickými pomôckami.
- Podporovať ďalšie vzdelávanie pedagógov slovenského jazyka a odborných predmetov základných a stredných škôl.
- Zvyšovať úlohu úradu pri výbere štátov a škôl, do ktorých sú vysielaní lektori slovenského jazyka, učitelia a metodici.
- Iniciovať a podporovať vysielanie študentov pedagogických smerov zo slovenských univerzít na stáže, prípadne na pedagogickú prax do krajanových slovenských škôl.
- Iniciovať a podporovať účasť dobrovoľníkov na výchovno-vzdelávacom procese na slovenských materských, základných a stredných školách a vo vzdelávacích centrách s využitím skúseností Centra dobrovoľníctva Univerzitou Mateja Bela ako aj v spolupráci s ňou.
- Podporovať účasť pedagógov slovenských škôl na odborných seminároch a konferenciách v krajinách pôsobenia a na Slovensku a prispievať k ich organizácii.
- Podporovať vedecký výskum pedagogických procesov, vyučovania slovenčiny a sociolingvistické monitorovanie poklesu žiakov v národnostných školách.

- Podporovať výmenu pedagógov a žiakov z prostredia slovenských menšín so školami v SR vrátane účasti na mimoškolských jazykových a motivačno-vzdelávacích pobytoch.
- Podporovať spoluprácu obcí a samosprávnych krajov na Slovensku s ich partnermi v zahraničí s cieľom skvalitniť činnosť slovenských škôl, a tak vytvárať podmienky pre záujemcov o štúdium na stredných školách na Slovensku.

3.2.2. Slovenské komunity v západnej Európe a v zámorí

- Podieľať sa na podpore vyučovania slovenského jazyka, reálií a ďalších predmetov potrebných pre postupové skúšky detí krajanov.
- V prípade dostatočného počtu žiakov a záujmu rodičov napomáhať uplatnenie Smernice Rady 77/ 486 RHS o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov.
- Hľadať možnosti zabezpečenia pobytov dobrovoľníkov z radov študentov a absolventov pedagogických smerov pre organizáciu vzdelávacích a voľnočasových podujatí v krajskom prostredí.
- Iniciovať a podporovať certifikáciu slovenských vzdelávacích zariadení v krajinách západnej Európy a v zámorí na vydávanie dokladov (osvedčení) nutných pre zápis žiakov do vyšších ročníkov podľa slovenských zákonov a predpisov a hľadať možnosti zabezpečenia pôsobenia kvalifikovaných slovenských pedagógov v týchto zariadeniach.
- Podporovať vybavenosť vzdelávacích stredísk učebnicami, časopismi, literatúrou a metodickými pomôckami.

3.2.3. Prierezové úlohy v oblasti školstva a vzdelávania

- Monitorovať stav a vývoj školstva a podmienok vzdelávania slovenských národnostných menšín a krajských komunit v štátoch, v ktorých žijú a uplatňovať výsledky monitorovania v štátnej politike SR v oblasti výchovy a vzdelávania krajanov.
- Zapájať komisiu pre školstvo a vzdelávanie pri úrade do spolupráce pri hodnotení výchovno-vzdelávacieho procesu v krajskom prostredí, využívať jej odborný potenciál pri identifikácii potrieb slovenského národnostného školstva a vzdelávacích centier.
- Aktualizovať koncepciu s ohľadom na prípadné zmeny bilaterálnych dohôd SR so štátmi, ktoré sú predmetom nášho záujmu.
- Rozširovať a skvalitňovať kultúrne a jazykové mimoškolské pobyty detí a mládeže z krajských prostredí na Slovensku.
- Spolupracovať pri posudzovaní a pridelovaní krajských štipendií, optimalizácii ich počtu a výbere študijných odborov v súlade s potrebami krajanov a cieľmi štátnej politiky.
- Spolupracovať s Múzeom školstva a pedagogiky rezortu školstva pri zapracovávaní histórie slovenského národnostného školstva v zahraničí do rámca dejín školstva a pedagogiky na Slovensku ako kultúrneho dedičstva.

- Spolupracovať pri vysielaní lektorov slovenského jazyka, odborných učiteľov, ako aj pri poskytovaní didaktických pomôcok.
- Hľadať príčiny znižovania záujmu krajanov o slovenské národnostné školy, navrhovať programy eliminácie tohto nežiaduceho trendu s cieľom zvyšovať záujem o slovenské školy.
- Podieľať sa na organizácii spoločných konferencií, seminárov, školení a podporovať vedeckovýskumné aktivity v oblasti školstva, výchovy a vzdelávania.

3.3. Veda a výskum

Slovenské národnostné menšiny i slovenské komunity v zahraničí sú trvalým objektom vedeckovýskumného záujmu zo strany príslušných krajanských inštitúcií a osobností, ako aj subjektov zo Slovenska. V tejto súvislosti úrad bude:

- podporovať vedeckovýskumné aktivity so zameraním na spoznávanie rôznych aspektov života slovenských národnostných menšín v strednej a východnej Európe a krajanských komunit v západnej Európe a zámorí,
- podporovať vedeckovýskumné aktivity krajanov a spoluprácu ich inštitúcií s partnermi na Slovensku,
- podporovať dlhodobú výskumnú spoluprácu inštitúcií rezortov školstva a kultúry s partnerskými inštitúciami v štátoch, v ktorých krajanovia žijú.

3.4. Prezentácia zahraničných Slovákov na Slovensku

Organickou súčasťou koncepcie a jednou z priorit úradu je podporovať začleňovanie kultúrnych hodnôt, tradícií a spôsobu života našich krajanov do rámca slovenskej kultúry ako súčasť spoločného národného kultúrneho dedičstva a povedomia obyvateľov Slovenska. V danej súvislosti majú osobitný význam rôzne podujatia, festivaly, súťaže a výstavy s účasťou krajanov na Slovensku, hlavne mládeže, ktoré prispievajú k formovaniu pocitu vzájomnosti, spolupatričnosti a sú mimoriadne významné pri utváraní ich vzťahu k Slovensku ako krajine predkov.

Úrad bude pri prezentáciách spolupracovať s príslušnými štátnymi orgánmi a inštitúciami, regionálnymi a miestnymi samosprávami, kultúrnymi inštitúciami, s MS, cirkvami, médiami a inými subjektmi.

Koncepcia určuje ako kľúčové pre prezentáciu krajanov na Slovensku nasledovné aktivity:

- Stálu konferenciu Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí,
- Pamätný deň Slovákov žijúcich v zahraničí (5. júl),
- Krajanskú nedeľu a Krajanský dvor v rámci Folklórnych slávností pod Poľanou v Detve,

- Podporovať účasť jednotlivcov v Celoštátnej súťaži a prehliadke sólistov tanečníkov v ľudovom tanci Šaffova ostroha, ktorej vyhlasovateľom je Národné osvetové centrum
- Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti v Dulovciach,
- celoštátnu literárnu súťaž s medzinárodnou účasťou Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko,
- divadelnú prehliadku Palárikova Raková za účasti krajských súborov,
- pravidelné relácie vo verejnoprávnych médiách,
- úsilie vybudovať Pamätník slovenského vyst'ahovalectva,
- rozvoj expozície dejín vyst'ahovalectva a života Slovákov žijúcich v zahraničí a podpora jej prechodu na samostatnú expozíciu,
- prezentácie vydavateľských aktivít kultúrnej, umeleckej a knižnej tvorby, interpretačného umenia a folklóru,
- predkladanie návrhov na udeľovanie štátnych vyznamenaní a iných ocenení významným osobnostiam z radov zahraničných Slovákov,
- predkladanie návrhov na zápis významných kultúrnych hodnôt krajanov do slovenského a svetového zoznamu hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva, ako aj do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska, čo je zároveň aj predpoklad na zápis do zoznamov na medzinárodnej úrovni
- medzinárodné výmenné programy zamerané na poznávanie a propagáciu slovenského historického spoločenstva a kultúrneho dedičstva Slovákov v zahraničí.

3.5. Informačná a mediálna oblasť

Základným predpokladom úspešnej realizácie úloh vyplývajúcich z koncepcie je mediálna komunikácia a zabezpečenie vzájomnej výmeny informácií s krajským prostredím. Úrad i krajské spolky disponujú vlastnými webovými stránkami a audiovizuálnymi portálmi.

3.5.1. Komunikácia s krajanmi

- Komunikovať s organizáciami a spolkami slovenských národnostných menšín v strednej a východnej Európe, ako aj slovenských komunít v západnej Európe a v zámorí s využitím všetkých dostupných možností.
- Skvalitňovať a obohacovať webovú stránku úradu ako efektívnu spätnú väzbu a prvotný zdroj informácií pre krajanov; zvyšovať informovanosť o činnosti a podujatiach, udalostiach a programoch krajských organizácií v Európe a v zámorí.
- Rozvíjať portál Slovenské zahraničie ako obojstrannú komunikačnú bázu, ktorá poskytuje priestor na výmenu informácií a spoluprácu medzi krajanmi.

- Podporovať informačné stránky krajských organizácií so zreteľom na ich kvalitu, význam a prepojenie.
- Podporovať informačné technológie v krajskom prostredí, rôzne audiovizuálne formy komunikácie, zabezpečovať interakciu webových stránok krajských organizácií s portálom Slovenské zahraničie.
- Hľadať a využívať rôzne formy rozvoja komunikácie so slovenskými národnostnými menšinami, komunitami a osobnosťami, aj s cieľom znižovať kvantitatívnu presýtenosť webových stránok.
- Nadalej systematicky spolupracovať s mediálnymi partnermi na Slovensku, hlavne s RTVS (Rádio Regina, krajské vysielanie RSI), celoštátnymi a regionálnymi printovými médiami.

3.5.2. Periodická a neperiodická tlač

Napriek rastúcemu významu elektronizácie a internetovej informatizácie je vydavateľská činnosť dôležitým prostriedkom na udržiavanie a rozvoj jazykovej, kultúrnej a národnej identity s významným integračným a spoločensko-kultúrnym potenciálom. Úrad preto bude:

- podporovať publikačné a vydavateľské aktivity krajanov v oblasti periodickej a neperiodickej tlače,
- spolupracovať s profesijnými spolkami, inštitúciami a vydavateľstvami krajanov v oblasti knižnej a časopiseckej tvorby s osobitným dôrazom na potreby detí, mládeže a ich aktívnej participácie,
- podporovať materiálno-technické vybavenie potrebné pre vydavateľské a publikačné aktivity,
- podporovať výskum v oblasti periodickej a neperiodickej tlače, konferencie, školenia, výmenu vedeckých informácií, budovanie databáz, digitalizáciu a zvyšovanie odbornosti žurnalistov a vydavateľov,
- podporovať účasť krajských vydavateľstiev a tvorcov na domácich a medzinárodných výstavách a prezentáciách ich knižnej tvorby aj na Slovensku.

3.6. Knižničné, archivačné a konzultačné činnosti úradu

- Rozvíjať a obohacovať činnosti knižnice úradu, budovať fondy neperiodickej a periodickej krajskej tlače a audiovizuálnych nosičov.
- Rozvíjať a rozširovať medziknižničnú spoluprácu a výmenu, posilňovať archiváciu.
- Posilňovať archiváciu dokumentov a písomností o činnosti krajských spolkov a významných osobností z radov krajanov a vytvárať podmienky na trvalé zachovanie kultúrneho dedičstva

- Zabezpečovať v spolupráci v spolupráci s MV SR úlohy na úseku správy dokumentárneho dedičstva o činnosti krajanových spolkov a významných osobností z radov krajanov
- Poskytovať konzultácie odbornej a laickej verejnosti a sprístupňovať knižničné služby.
- Zverejňovať zmluvy, objednávky a faktúry úradu v súlade so zásadou transparentnosti.

3.7. Legislatívna oblasť

Spoločensko-politický vývoj v Európe a vo svete prináša nové zmeny právneho prostredia, ktoré sa týkajú aj postavenia krajanov a napĺňania ich potrieb súvisiacich s udržiavaním národnej identity. Táto skutočnosť vyžaduje zmeny slovenskej legislatívy. Skúsenosti z doterajšieho výkonu štátnej politiky SR vo vzťahu ku krajanom nastoľujú potrebu:

- pripraviť novelu zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- posúdiť v kontexte prístupov uplatňovaných v EÚ doterajšie vymedzenie pojmu „zahraničný Slovák“, ktorý je v súčasnosti primárne viazaný na trvalý pobyt a etnický pôvod,
- hľadať možnosti zjednodušenia udeľovania osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí a poplatkov s tým spojených,
- navrhnúť zmenu procesu predkladania správy o činnosti úradu vrátane jej obsahu a termínov,
- iniciovať možnosť účasti na voľbách prezidenta pre občanov SR žijúcich v zahraničí prostredníctvom internetu.

3.8. Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí a legislatívna agenda

Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí je štátom udelený status potvrdzujúci národnú príslušnosť a rodovú väzbu ku krajine predkov s možnosťou návratu a získanie štátnej príslušnosti. Preto je jeho vydávanie jednou z najvýznamnejších súčastí štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a jednou z hlavných agend a kompetencií úradu.

Úrad bude zabezpečovať v súlade so zákonom vydávanie osvedčení s cieľom posilňovať vedomie slovenskosti a väzbu k Slovensku.

3.9. Migrácia

Migračná politika Slovenskej republiky vychádza z cieľavedomej politiky vlády SR v oblasti migrácie a bola schválená uznesením vlády SR č.574 z 31.8.2011 pod názvom „Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do r. 2020“

Fenomén migrácie je priamo aj nepriamo spätý so štátnou politikou vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Najviac občanov v súčasnosti migruje zo Slovenska do

Českej republiky. Nasledujú Nemecko, Rakúsko, Veľká Británia, Írsko a ďalšie krajiny, ako ukazuje nasledujúca tab. 6.

Tab. 6 Pracujúci v zahraničí (v tis. osôb)

Krajina	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Česko	61,4	65,4	69,5	72,1	70,1	49,9	52,4	43,6	44,9	43,6
Spojené kráľovstvo	7	13	22,6	29	20,2	14,1	10,6	9,7	7,5	10,5
Írsko	0,5	2,8	7,0	9,0	8,1	3,1	3,4	1,9	1,0	2,0
Maďarsko	6,7	11,8	16,6	19,5	18,9	14,5	11,6	9,8	7,3	6,7
Rakúsko	7,0	9,7	11,6	15,1	17,6	19,9	23,9	25,6	29,3	36,5
Nemecko	7,6	6,3	7,9	8,8	9,3	8,5	6,3	5,7	9,8	15,0
Taliano	3,8	1,7	7,1	6,7	8,9	4,7	3,0	3,1	4,0	4,2
Holandsko	0,6	0,8	2,5	2,7	2,9	4,2	5,0	5,9	6,4	5,0
Ostatné	9,0	13,9	13,3	14,3	11,6	10,1	10,5	9,8	10,5	12,8
Spolu	95,5	125,4	158,1	177,2	167,6	129,0	126,7	115,1	120,7	136,3

Pozn.: Údaje za rok 2013 sú za II. kvartál

Iné zdroje však uvádzajú rozdielne údaje, napr. dokument British Annual Population Survey (APS) udával, že v roku 2010 pracovalo v Anglicku 52 000 Slovákov. Podobne veľké rozdiely sú v údajoch o Slovákoch v Nemecku, Rakúsku, Švajčiarsku a inde. Okrem oficiálnych údajov sú uvádzané aj rôzne odhady a čiastočné údaje, podľa ktorých je v zahraničí podstatne viac občanov Slovenska, ako uvádza Štatistický úrad SR.

O význame migrácie v Európe svedčí aj správa nemeckého Destatisu, ktorá napr. uvádza, že v januári 2011 v štátoch EÚ pracovalo 33,2 mil. ľudí, ktorí nemajú občianstvo štátu, v ktorom pracujú. Pritom viac ako tretina z nich (12,8 mil.) sú občanmi iného štátu EÚ. Eures uvádza, že v roku 2006 odišlo zo Slovenska pracovať do štátov EÚ 230 000 občanov. Trendy hovoria o vysokej akcelerácii migrácie. Od roku 2000 do roku 2014 sa počet Slovákov pracujúcich v zahraničí zvýšil takmer trojnásobne.

Z uvedeného vyplýva, že súčasný rozsah a charakter migrácie je a bude významným faktorom formovania krajanských komunít v zahraničí a bude mať aj dosah na tvorbu a výkon štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

4. Výkon koncepcie štátnej politiky z aspektu vecnej pôsobnosti orgánov štátnej správy a inštitúcií

Z hľadiska kompetenčných zákonov, príslušných právnych noriem a programového vyhlásenia vlády bude starostlivosť o vzťahy s krajanmi a výkon štátnej politiky naďalej zabezpečovaný v rámci vecnej pôsobnosti nasledovných orgánov štátnej správy.

4.1. Prezident SR a kancelária prezidenta

Vyjadrením najvyššej politickej a štátnej úrovne záujmu o Slovákov žijúcich v zahraničí, vyplývajúcej z ústavy, je prístup prezidenta SR k tejto téme a jeho aktivity vo vzťahu ku krajanom. Prezident sa vyjadruje ku krajanským otázkam aj v správe o stave republiky. Počas zahraničných pracovných ciest sa stretáva s krajanmi, prijíma krajanov, ich delegácie a osobnosti, udeľuje osobnostiam z krajanského prostredia najvyššie štátne vyznamenania. Trvale sa zaujíma o krajanскую problematiku. Kancelária prezidenta aktívne spolupracuje aj s úradom pri zabezpečovaní podkladov, návrhov a stanovísk k širokému spektru otázok týkajúcich sa Slovákov žijúcich v zahraničí.

4.2. Vláda SR a podpredseda vlády, minister zahraničných vecí a európskych záležitostí

Významnou súčasťou výkonu štátnej politiky vo vzťahu ku krajanom je Programové vyhlásenie vlády SR, ktoré agendu Slovákov v zahraničí považuje za jednu zo svojich priorit. V súlade s príslušnou novelou kompetenčného zákona MZVaEZ SR ako gestor štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí zodpovedá za jej tvorbu, výkon, organizáciu a zabezpečenie. Úrad každoročne predkladá na rokovanie vlády správu úradu o výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a po jej schválení ju vláda predkladá na rokovanie NR SR.

4.3. Národná rada SR

Predseda, podpredsedovia a gesčný zahraničný výbor, ako aj výbor pre kultúru a médiá a výbor pre ľudské práva a národnostné menšiny v spolupráci s úradom venujú trvalú pozornosť krajanom v zahraničí, prijímajú návštevy krajanov, riešia rôzne podnety a podobne. Prostredníctvom interpelácií, poslaneckých prieskumov a priamych rokovaní posudzujú legislatívne a praktické zabezpečovanie výkonu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

NR SR spolu s príslušnými výbormi každoročne prerokúva správu o činnosti úradu predkladanú vládou.

Orgány NR SR, jej predstavitelia a poslanci, priebežne udržiavajú a rozvíjajú kontakty s krajanmi a ich organizáciami. Pre udržiavanie národnej, kultúrnej a jazykovej identity krajanov sú obzvlášť významné návštevy predstaviteľov a poslancov NR SR v krajanových komunitách. Pri prerokovávaní štátneho rozpočtu môžu poslanci NR SR predkladať pozmeňujúce návrhy na jeho zmenu v prospech krajanov.

4.4. Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR

MZVaEZ SR ako ústredný orgán štátnej správy pre oblasť zahraničnej politiky v rámci svojich kompetencií aj prostredníctvom zastupiteľských úradov zabezpečuje ochranu práv a záujmov všetkých slovenských občanov v zahraničí, ako aj zahraničných Slovákov.

Väzby s rezortom umožňujú efektívnejšie využívať potenciál zahraničnej služby SR pre výkon štátnej politiky vo vzťahu k zahraničným Slovákom. Sieť zastupiteľských úradov predstavuje štruktúru a nástroj, ktorého prostredníctvom úrad získava súhrnné informácie o krajanoch v danom štáte, spolupracuje a komunikuje s ich organizáciami a predstaviteľmi. Objektivizuje dotačnú politiku s cieľom zvýšenia jej transparentnosti, adresnosti a účelnosti štátnych zdrojov. Spolupracuje v otázkach osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí.

Úrad bude v spolupráci s MZVaEZ SR venovať pozornosť aj kategórii „zahraničných Európanov“, do ktorej patria aj formujúce sa spoločenstvá Slovákov pracujúcich a žijúcich v štátoch EÚ. Úrad bude spolupracovať so zastupiteľskými úradmi pri predkladaní návrhov na udelenie štátnych vyznamenaní a ocenení pre kolektívy a osobnosti z krajanského prostredia. V spolupráci s MZVaEZ SR sa bude úrad podieľať aj na príprave a uzatváraní medzinárodných programov spolupráce, medzinárodných dohôd a iných právnych aktov, ktoré sa týkajú výkonu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

4.5. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

Výkon štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí bude rezort školstva zabezpečovať v súlade so svojimi kompetenciami v schválenej štruktúre podľa príslušných zmlúv a programov, plánovaných aktivít a podporných projektov.

Významné postavenie bude mať naďalej poskytovanie vysokoškolských štipendií vlády SR študentom z radov krajanov na základe odporúčaní príslušnej medzirezortnej komisie pri ministerstve. Počet pridelovaných štipendií bude zodpovedať finančným možnostiam MŠVVaŠ SR, ako aj objemu prostriedkov vyčlenených v medzirezortnom finančnom programe 05T-08ODA. Rozšírený zoznam študijných odborov s cieľom podporiť rozvoj krajanských komunit, ako aj valorizácia poskytovaných štipendií si bude vyžadovať postupné navyšovanie prostriedkov v príslušnom medzirezortnom programe.

K ďalším komponentom výkonu štátnej politiky ministerstva patrí aj vysielanie lektorov a učiteľov, zabezpečovanie kurzov slovenského jazyka, podpora vedeckovýskumných projektov a odborná metodická pomoc. Tieto aktivity budú realizované spoluprácou s centrom pre slovenčinu ako cudzí jazyk pri FF UK v Bratislave, ale napríklad aj ďalšou podporou Centra slovenského jazyka v USA pri California University of Pennsylvania v Pittsburghu.

Rovnako dôležitá bude podpora a odborné zabezpečovanie činnosti a vybavenosti slovenských národnostných škôl, ako aj hľadanie nových foriem podpory výučby slovenčiny a slovenských reálií v krajanských komunitách v západnej Európe a v zámorí. Odborné zabezpečenie bude poskytovať Štátny pedagogický ústav, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela (UMB) v Banskej Bystrici, vedeckovýskumné pracoviská SAV, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Ústav slovenskej literatúry SAV, Spoločenskovedný ústav SAV, ústav jazykovej a odbornej prípravy, ale aj ďalšie špecializované pracoviská univerzít.

Prostredníctvom Agentúry na podporu výskumu bude pokračovať podpora projektov v jazykovej, metodicko-didaktickej oblasti, ako aj realizácia akreditovaných vzdelávacích kurzov pre pedagógov slovenských národnostných škôl vrátane spolupráce medzi organizáciami v SR a v partnerskej krajine v oblasti výskumu.

Dostupnosť odborných a metodických poznatkov bude rezort školstva riešiť aj ďalším vývojom elektronického fóra, ktoré bude prístupné pre všetkých pedagógov, ktorí pôsobia v zahraničí na školách s vyučovaním slovenského jazyka.

Univerzitná knižnica v Bratislave bude naďalej rozvíjať a sprístupňovať odborné informácie, vzdelávacie programy vrátane ďalšieho budovania digitalizovaného

slovacikálneho kultúrneho dedičstva a jeho elektronického prístupu (digitálna knižnica MediaINFO).

Poznatky vyplývajúce aj z výsledkov výskumu úradu vyžadujú nový prístup k zabezpečeniu výučby a vzdelávania detí v súlade s požiadavkami na ich zápis do vyšších ročníkov základných škôl na Slovensku.

MŠVVaŠ SR zabezpečí aktualizáciu výučby problematiky vyst'ahovalectva, migrácie a života Slovákov v zahraničí ako súčasť učebných osnov dejepisu na základných školách a v rámci implementácie obsahovej reformy aj na stredných školách ako súčasť vzdelávacieho štandardu.

4.6. Ministerstvo kultúry SR

Rezort kultúry, jeho inštitúcie, ako aj inštitúcie financované z jeho rozpočtu sú dôležitým činiteľom výkonu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

MK SR prostredníctvom podpory projektov a využívaním krajského potenciálu zvyšuje efektívnosť prezentácie slovenskej kultúry v zahraničí. Pre podporu národnej, kultúrnej a jazykovej identity Slovákov žijúcich v zahraničí má mimoriadny význam vysielanie a účinkovanie slovenských umeleckých telies, súborov a sólistov v zahraničí vrátane účinkovania na krajských podujatiach a festivaloch kultúrneho dedičstva. Pre kultúrno-spoločenský život a postavenie krajanov bude dôležité aj pôsobenie medzivládnych a medzirezortných komisií spolupracujúcich s Maďarskom, Ukrajinou a Bavorskom.

Inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR budú pokračovať v doterajších aktivitách, ako aj v nových projektoch vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí.

Slovenské národné múzeum (SNM) bude v spolupráci s úradom rozvíjať partnerstvo pri múzejnej dokumentácii vyst'ahovalectva a živote Slovákov žijúcich v zahraničí v rozsahu zmluvy o spolupráci podpísanej medzi oboma inštitúciami. V prípade potreby úrad poskytne pomoc a spoluprácu pri príprave výstavnej časti venovanej vyst'ahovalectvu ako súčasť dlhodobého výstavného projektu „Dejiny Slovenska“ pripravovanej na Bratislavskom hrade.

Slovenská národná knižnica a Univerzitná knižnica v Bratislave budú naďalej rozvíjať zbierkotvorné činnosti slovacík a dopĺňať fondy slovenskými titulmi vydanými v zahraničí a publikáciami zaoberajúcimi sa problematikou zahraničných Slovákov. V spolupráci s úradom budú pripravovať expozície a výstavy dokumentujúce knižničné a zbierkotvorné činnosti krajských ustanovizní, podporovať digitalizáciu zbierok (vrátane súkromných) a depozitov krajských knižníc, farností a krajských vydavateľstiev.

Národné osvetové centrum bude poskytovať odbornú a kultúrno-osvetovú podporu, rozvíjať záujmovú umeleckú činnosť, ľudovú kultúru, školenia, výstavné a prezentačné činnosti.

RTVS bude v súlade so zákonom č. 532/2010 Z.z. o Rozhlase a televízii i naďalej v rozhlasovom a televíznom vysielaní rozvíjať a programovo pokrývať tematiku Slovákov žijúcich v zahraničí s dôrazom na aktívnu participáciu krajanov. V prípade priaznivej rozpočtovej situácie bude úrad podporovať vytvorenie osobitného satelitného vysielania pre krajanov.

Literárne informačné centrum, Divadelný ústav a Slovenský filmový ústav budú v rozsahu svojich kompetencií pokračovať v projektovej a programovej podpore krajského spoločensko-kultúrneho života (filmový festival pre Slovákov v Maďarsku, divadelníctvo v Srbsku, odborné školenia a metodická pomoc).

MS je významnou inštitúciou, ktorá má svoju historickú úlohu v krajskej problematike a plní naďalej dôležitú funkciu v krajskom prostredí. Napriek tomu, že jej zriaďovateľom nie je MK SR, jej finančný rozpočet je významne saturovaný z rozpočtu ministerstva. Úrad bude v spolupráci s MS podporovať aktivity slovenských matíc v zahraničí ako jednej z organizačných foriem krajského života. Krajské múzeum MS bude skúmať, dokumentovať a prezentovať Slovákov žijúcich v zahraničí, podporovať uchovanie ich duchovného, kultúrneho a spoločenského života a v spolupráci s úradom rozvíjať starostlivosť o tradičnú národnú ľudovú kultúru a jazyk krajanov.

Cirkvi a ich organizácie. Spoluprácu s nimi pokladá úrad za veľmi dôležitú predovšetkým pre ich v mnohých prípadoch nezastupiteľný význam pri udržiavaní a rozvoji slovenskosti v krajskom prostredí. Cirkevné zbory sú často jedinými funkčnými ustanovizňami, ktoré pôsobia ako integračný faktor medzi krajanmi. Úrad v danej oblasti spolupracuje s radou pre Slovákov v zahraničí pri Konferencii biskupov Slovenska rímskokatolíckej cirkvi, s Generálnym biskupským úradom ECAV, gréckokatolíckou cirkvou a Ekumenickou radou cirkví na Slovensku, pričom podporuje činnosti krajanov združených v rámci misií a cirkevných zborov.

4.7. Ministerstvo vnútra SR

MV SR realizuje štátnu politiku vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí hlavne prostredníctvom sekcie verejnej správy na úseku štátneho občianstva a matrik, ktoré posudzujú žiadosti o udelenie štátneho občianstva SR a poskytujú krajanom komplexnú odbornú pomoc. MV SR bude pokračovať v hľadaní možností riešenia dvojakeho občianstva pre krajanov v súlade so záujmami štátu.

Rezort koordinuje cezhraničnú spoluprácu v súlade s medzinárodnými zmluvami a dohodami, na základe ktorých sú vytvorené medzivládne komisie pre cezhraničnú spoluprácu, ktoré sa zaoberajú vzhľadom na spoločné potreby a ciele aktuálnymi otázkami a oblasťami spolupráce obidvoch krajín.

Úrad bude priebežne spolupracovať s Úradom hraničnej a cudzineckej polície v agende vydávania osvedčení zahraničného Slováka.

V rámci medzirezortného Riadiaceho výboru pre migráciu a integráciu cudzincov úrad spolupracuje s Migračným úradom MV SR pri riešení problematiky týkajúcej sa Slovákov žijúcich v zahraničí.

Úrad bude podľa zákonne stanovených kompetencií posilňovať spoluprácu so Slovenským národným archívom ako ústredným štátnym archívom Slovenskej republiky pri preberaní a sprístupňovaní kultúrneho dedičstva týkajúceho sa Slovákov a ich inštitúcií v zahraničí.

4.8. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (MPSVR SR) zabezpečuje koncepčné záležitosti problematiky pracovnej migrácie a integrácie cudzincov v rámci SR prostredníctvom odboru medzinárodných vzťahov a európskych záležitostí, oddelenia migrácie a integrácie cudzincov.

Úrad spolupracuje s medzirezortnou komisiou pre otázky pracovnej migrácie a integrácie cudzincov v otázkach spojených s migráciou Slovákov za prácou do zahraničia a ich pobytom v zahraničí, ako aj v otázkach týkajúcich sa ich návratu na Slovensko. Partnerom úradu v týchto otázkach bude aj naďalej Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.

MPSVR SR ako gestor prípravy zmlúv o sociálnom zabezpečení s krajinami OECD, ktoré nie sú členmi EÚ alebo EHP, bude mať pritom na zreteli ochranu záujmov Slovákov pracujúcich v týchto krajinách.

4.9. Ministerstvo zdravotníctva SR

Ministerstvo koncepčne rieši otázky zdravotnej starostlivosti a zdravotného poistenia občanov SR, ako aj držiteľov osvedčenia zahraničného Slováka. V súlade s platnou legislatívou napomáha zabezpečovať výkon zdravotnej starostlivosti občanov SR prechodne alebo trvalo žijúcich v zahraničí a navrhuje riešenia v tejto oblasti.

4.10. Ministerstvo hospodárstva SR

Na základe doterajších skúseností sa nedá očakávať, že slovenské komunity v zahraničí sa budú významnejšie podieľať na rozvoji hospodárskych a obchodných kontaktov SR s inými štátmi. Príčinou je zatiaľ aj realita ich aktuálneho ekonomického postavenia, sily a z toho vyplývajúcej možnosti. Úrad v spolupráci s MZVaEZ SR, ako aj s ministerstvom hospodárstva je pripravený reagovať aktívne na relevantné podnety z krajanského prostredia. Významnú úlohu v tomto smere zohráva ekonomická diplomacia zastupiteľských úradov SR.

4.11. Štatistický úrad SR

Štatistický úrad SR každoročne na základe programu štátnych štatistických zisťovaní realizuje zisťovanie o zahraničnom sťahovaní osôb na báze zmeny trvalého pobytu migrujúcich osôb. V rámci tohto zisťovania sa získavajú aj informácie o prisťahovaných a vystťahovaných občanoch SR. V tomto zisťovaní sa zbierajú základné informácie ako vek, pohlavie, štátne občianstvo, krajina predchádzajúceho pobytu a nasledujúceho pobytu, rodinný stav, ukončené vzdelanie a dôvod sťahovania. Od roku 2012 bolo toto štandardné zisťovanie o obyvateľstve doplnené o novú premennú, a to krajinu narodenia. Základné ukazovatele o migrácii občanov SR sú prezentované v ročnej periodicite v publikácii Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike.

Prostredníctvom výberového zisťovania pracovných síl v domácnostiach získava úrad informácie o občanoch SR krátkodobo (do 1 roka) pracujúcich v zahraničí podľa pohlavia, veku, vzdelania, zamestnania, kraja, bydliska, krajiny pôsobenia a ekonomického odvetvia, v ktorom pracovali.

ÚSŽZ bude využívať vo svojej činnosti tieto údaje, aj keď v rámci krajín EÚ neexistuje jednotná migračná štatistika. Záujmom úradu bude objektivizovať tieto ukazovatele aj prostredníctvom informácií stredoeurópskej pracovnej skupiny pre spoluprácu v oblasti medzinárodnej migračnej štatistiky.

4.12. Samosprávne kraje

Významným posilnením štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí je aj spolupráca samosprávnych krajov a obcí s krajanskými združeniami, spolkami, inštitúciami a organizáciami, ako aj s miestnymi a regionálnymi samosprávami. Táto spolupráca svojím obsahom a formou obohacuje štátnu politiku SR. Samosprávne kraje pritom taktiež využívajú mechanizmus cezhraničnej spolupráce s partnerskými regiónmi v susedných štátoch.

Prínosom je aj skutočnosť, že financovanie projektov v oblasti kultúry, školstva a spoločných regionálnych podujatí je zabezpečované predovšetkým z rozpočtových prostriedkov krajov a fondov EÚ. Na ich spolufinancovaní sa bude naďalej spolupodieľať štát aj úrad.

Samosprávne kraje a obce rovnako rozvíjajú aj spoluprácu a vzťahy s partnermi v iných štátoch, napr. v Srbsku, Chorvátsku, Rumunsku, ale aj s krajinami v západnej Európe a v zámorí, v ktorých žijú krajanovia, čo má mimoriadny význam pre vytváranie priaznivého prostredia a podmienok pre posilňovanie ich národnej, kultúrnej a jazykovej identity. Aj v dôsledku tohto očakávame zvyšovanie počtu krajanskej mládeže, ktorá prichádza študovať na Slovensko hlavne na stredné odborné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych krajov.

Úrad bude naďalej podporovať aktivity vyšších územných celkov a obcí, a tak napomáhať rozvoj ich potenciálu v ďalšej spolupráci v prospech krajanov.

Prílohy

- Schéma 1** Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí – tvorca a vykonávateľ štátnej politiky
- Schéma 2** Inštitúcie a organizácie spolupodieľajúce sa na realizácii štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí
- Schéma 3** Oblasti poskytovania dotácií pri výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016 – 2020